Makale

FEODALİZMDEN KAPİTALİZME KADININ EMEĞİNİN DEĞİŞEN KONUMU

Songül Ceren ÖZKAN



FMSC
Forced Migration Studies Centre
www.fmstudies.org

Ceren Songül ÖZKAN

§

THE CHANGING POSITION OF WOMEN'S LABOR FROM FEUDALISM TO CAPITALISM

§

FEODALİZMDEN KAPİTALİZME KADININ EMEĞİNİN DEĞİŞEN KONUMU

§

شرح وفهم النزاع في شبه جزيرة القرم ، وضع التتار القرم بعد التطهير العرقي السوفيتي ونفيهم

FEODALİZMDEN KAPİTALİZME KADININ EMEĞİNİN DEĞİŞEN KONUMU

Ceren Songül ÖZKAN

Özet

Bu çalışmanın amacı mülkiyet ilişkilerinin oluşmasıyla birlikte kadının toplumsal konumundaki değişiklikleri tarihsel süreç içerisinde irdelemektir. Bu bağlamda ilkel topluluklardan itibaren ele alınan mülkiyet ilişkileri ve kadın olgusu kapitalizmin gelişmesi ve Sanayi Devriminden sonrasına kadar uzanmaktadır. Feodalizmde kadının statüsünü sınırlandırma girişimlerinin kapitalist dönemde farklı şekilde sürdüğü ileri sürülmektedir. Günümüzde kadınların yaşadığı sorunlara ve kadının ataerkil yapı içindeki toplumsal konumuna ışık tutması açısından her iki dönem karşılaştırmalı olarak irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mülkiyet, Toplumsal Cinsiyet, Kadın Emeği, Ataerki

THE CHANGING POSITION OF WOMEN'S LABOR FROM FEUDALISM TO CAPITALISM

Abstract

The aim of this study is to examine the changes in the social position of women with the formation of property relations in the historical process. In this context, property relations and the phenomenon of women, which have been discussed since the primitive communities, date back to the development of capitalism and after the Industrial Revolution. It is argued that attempts to limit the status of women in feudalism continued differently in the capitalist period. Both periods will be examined comparatively in order to shed light on the problems experienced by women today and the social position of women in the patriarchal structure.

Keywords: Property, Gender, Female Labor, Patriarchy

تغيير موقف عمل المرأة من الإقطاع إلى الرأسمالية

الملخص

الهدف من هذه الدراسة هو فحص التغيرات في الوضع الاجتماعي للمرأة مع تكوين علاقات الملكية في العملية التاريخية. في هذا السياق ، تعود علاقات الملكية وظاهرة المرأة ، التي نوقشت منذ المجتمعات البدائية ، إلى تطور الرأسمالية وبعد الثورة الصناعية. يقال إن محاولات الحد من وضع المرأة في الإقطاع استمرت بشكل مختلف في الفترة الرأسمالية. سيتم فحص كلتا الفترتين بشكل نسبي لإلقاء الضوء على المشاكل التي تعاني منها المرأة اليوم والمكانة الاجتماعية للمرأة في النظام الأبوي.

الكلمات المفتاحية: الملكية ، الجنس ، عمل الإناث ، البطريركية

Giriş

Kadının günümüzdeki ekonomik ve toplumsal konumunu ele alırken tarihsel süreç göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerki insanoğlunun var oluşundan itibaren olan kavramlar değildir. İlkel göçebe toplumlarda cinsiyet ilişkilerinde bugünkü anlamda bir eşitsizlik söz konusu değildir. Anaerkil topluluklara da rastlanıldığı bu dönemlerde kadınlar bereketin ve hayatın kaynağı olarak görülmektedir. İlkel çağlarda hayatta kalmak en önemli amaç olduğundan fiziksel açıdan güçlü olan erkekler avcılık işiyle uğraşırken kadınlar ise ev aletleri yapımı, çocuk bakımı, besin toplama gibi işlerle ilgilenmiştir. Dolayısıyla erkek avlanamadığı zamanlarda kadınların sağladığı besinlerle yaşamını sürdürmüştür. Bu bağlamda kadının ekonomik hayata katkısı oldukça fazla olmuştur. Cinsiyete dayalı ilk iş bölümü bu dönemde görülmekle birlikte bu iş bölümü tamamen doğal bir niteliğe sahiptir. Sonraki aşamalarda mülkiyet ilişkilerinin ortaya çıkması ve gelişmesiyle birlikte toplumsal cinsiyet ve ataerki ortaya çıkmıştır.

Dolayısıyla ilerleyen süreçte feodal ilişkilerin gelişmesiyle birlikte cinsiyete dayalı işbölümü devam etmiş ve ataerkil yapı giderek sertleşmiştir. Feodal düzende ekonomik yapı, temelde toprak üzerine kurulmuş ve feodal bey ile serfler arasındaki ilişkiye dayandırılmıştır. Bu bağlamda feodal bey ile serf arasında sömüren ve sömürülen ilişkisi oluşmuştur. Feodal üretim tarzında yeni topraklar edinmek adına savaşlar ve yağmalamalar yapılmıştır. Bu süreçte yeni topraklar yağmalanırken üretim için gerekli olan serfler de ele geçirilmiştir. Dolayısıyla erkek avcı-savaşçı bu düzenin temel yapı taşı olmuştur (Karapehlivan Şenel 2012: 253). Öte yandan, fethedilen toprakla birlikte üretim araçları ve üretim için gerekli olan emek gücü de ele geçirilmiştir. Üstelik sadece kadınlar değil erkekler de bu sömürüye maruz kalmışlardır (Mies 2012:141).

Feodalizmde daha fazla işgücüne ihtiyaç duyulduğu için kadının doğurganlığı tahakküm altına alınmış ve evlilik kurumu ön plana çıkartılmıştır. Dolayısıyla evlilik kurumu altında kadın üreme aracı olarak görülmeye başlamıştır. Kadınlar kendi doğurganlıkları üzerindeki haklarını kocalarına ve devlet-kilise eline bırakmak zorunda kalmıştır. Kadınların evlere hapsedilmesi feodal ataerkilden kapitalist ataerkile geçilmesiyle meydana gelmiştir. Yaşanan bu durum cadı avlarıyla desteklenmiş ve kadınlar evcilleştirilmiştir. Köylü kadınlar ve kentli yoksul kadınlar uzun yıllar işkenceye maruz kalmış, cadı olarak nitelendirilmişlerdir (Mies 2012: 145-146).

Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte kadın ev içi yaşama hapsedilerek emeğin yeniden üretiminin bir sağlayıcısı olmuştur. Bunun yanı sıra, kapitalist sistemde kadınlar düşük ücretlerle toplumda daha aşağı olarak nitelendirilen işlerde çalışmak zorunda bırakılmıştır. Bu süreçte kadın hem ev içi yaşam içerisinde hem de üretim sürecinde farklı sömürü biçimlerine

maruz kalmıştır. Makalede söz konusu dönem ve süreçler detaylı bir şekilde irdelenmektedir.

1. Feodal Üretim Tarzında Kadının Toplumsal ve Ekonomik Statüsü

Feodalizm esas olarak toprak mülkiyetine dayanan özel bir ekonomik ilişki olarak ortaya çıkmıştır. Bu ekonomik ilişki temelde yağmacılığa, şiddete ve savaşa dayanmaktadır ve böylelikle yeni topraklar elde edilmektedir. Ama yapılan yağmalamalar ve savaşlar sonucunda sadece toprak mülkiyeti kazanılmamış aynı zamanda toprağın bir parçası olarak görülen üretim araçları ve köylüler de ele geçirilmiştir. Köylüler arasında yalnızca kadınlar yoktur, erkek köylüler de feodal beye ait olmuştur (Mies 2012: 141).

Feodalizmde kadının toplumsal konumu hakkında farklı bilgilerden dolayı bu konu muğlaklığını korumuş ve net bir şekilde açıklanamamıştır. Tarihçilerin bazıları kadınların feodalizm öncesinde tahakküm altına alındığını ve feodalizmle bu durumun süregeldiğini, feodal toplumda kadınların boyunduruk altından çıkmadığını dile getirmektedir. Bazıları ise böyle bir genellemenin yanlış olabileceğini feodal dönemde soylu kadınlar ile serf kadınlar arasındaki ekonomik statü arasındaki farkı ön plana çıkartarak, soylu kadınların her ne kadar kocasıyla karşılaştırıldığında bazı haklardan yoksun olsa da, toplumun diğer üyelerine karşı kocasının konumunu kullanarak iktisadi ve toplumsal konumlarını güçlendirdiklerini ileri sürmektedir (Pelizzon 2009: 43). Feodal dönem incelendiğinde sömürü olgusu cinsiyete bağlı olmaktan çok esas olarak kişinin soylu ya da serf olup olmama durumuna bağlıdır. Çünkü erkek ve kadın tüm serfler feodal bey için çalışmak zorunda kalmışlardır. Ancak kadın ve erkek arasında cinsiyetten kaynaklanan ayrıma odaklanılırsa bu dönemde kadın genellikle, kilisenin, devletin, eşinin ve toplumdaki diğer kurumların tahakkümü altında olmuştur.

Lordlar serflerin mallarını, işlerini, evliliklerini, cinsel davranışlarını kısacası hayatlarının her yönünü kontrol altına almaya çalıştıkları için lordların otoritesi, erkeklerin otoritesinin üstünde kalmıştır. Kadınların çalışmaları ve toplumsal ilişkileri lord yönetimindedir. Ayrıca topraklar sadece erkek serflere değil aileye verilmiştir. Bu yüzden erkeklerin kadınlar üzerinde otoritesi bir bakıma kısıtlıdır. Kadınlar, bu topraklardaki emeğinin karşılığında elde ettikleri ürünleri kullanabilmişlerdir ve dolayısıyla geçinmek için kocalarına bağımlı kalmamışlardır. Federici (2009: 41) feodal dönemde köydeki malların üretimi ile işgücünün yeniden üretimi arasında toplumsal cinsiyet ayrımının bulunmadığını belirtmiştir. Yapılan her iş ailenin geçimine katkı sağladığı için kadınlar evlerinde de tarlalarda da çalışmıştır. Bu dönemde henüz toplumsal cinsiyet ayrımı olmadığı için evlerinde yaptıkları işler değersizleştirilmemiştir. Dolayısıyla Federici

(2009: 41)' ye göre bu dönemdeki cinsiyete dayalı iş bölümü kadınların gücünün bir kaynağı olmuştur. Yapılan işbölümü, kadınların erkeklere itaat etmesini ve kocanın karısını dövme hakkının olduğunu vaaz eden Kilise'ye rağmen kadınlar erkeklere karşı bir araya gelmiş ve bu durum aslında kadın dayanışmasının temelini oluşturmuştur (Federici 2009: 41-42).

Pelizzon (2009: 90) da feodalizmde köylü kadınların köylü erkeklerin tahakkümü altına girdiği gibi bir açıklamanın yanlış olabileceğini ifade etmektedir. Bu dönemde feodalizmde toplumda cinsiyetler arası bir ayrışma değil sınıflar arasında bir ayrışma bulunmaktadır. Feodal beyin toprağına bağımlı yaşayan bütün serfler bey için çalışmak zorundadır. Ayrıca Pelizzon (2009: 90) feodal beylerin kadınların yaptığı işi erkeklerinkinden daha değersiz saydığı fikrine dair bir izlenimin bulunmadığına da dikkat çekmiştir. Toplumsal açıdan köylüler bir bütün olarak alt sınıftan sayılmışlardır. Burada hor görülen şey bedensel çalışmanın kendisidir (Pelizzon 2009: 90-91).

Daha önce de ifade edildiği gibi feodalizm hiyerarşik bir sistemdir. Ancak burada toplumsal cinsiyete dayalı bir hiyerarşi yoktur. Dolayısıyla toplumda 'kadınlar erkeklere tabi olmalı' şeklinde bir görüş egemen değildir. Kişilerin toplumsal konumu cinsiyetten çok feodal soyluluk tarafından belirlenmektedir. Feodal beylerin eşleri, kızları ve özellikle de dullar toplumsal konumda şövalyeden üstün olarak kabul edilmiştir. Aristokrat sınıfta bulunan kadınların yaş aldıkça ve dul kaldıkça toplumsal konumunun ve refahının arttığı görülmektedir. Örneğin 12. yüzyılın ortalarında ölen feodal beyin kızları verasette ikinci sırada yer almış ve ehliyetsiz erkek kardeşlere göre mirasta önceliği olmuştur. Soyun devam etmesi çok önemli olduğundan kişilerin sağlık durumları varislerin belirlenmesinde çoğu zaman cinsiyetten daha önemlidir. Bu çerçevede, erkek kardeşlerin öldürülme ihtimalinin daha yüksek olmasının kadınların miras alma ihtimalini artırdığı görülmektedir (Pelizzon 2009: 138-139).

Öte yandan Orta Çağ'da köle ticareti meselesine odaklanıldığında çoğunlukla alım satıma konu olan kölelerin kadınlar olduğu görülmektedir. Kadın kölelerin azat edilme, firar ya da isyan çıkarma durumları çok daha az olduğundan kölelerin büyük bir çoğunluğunu kadınlar oluşturmuştur. Ayrıca yasada ve örfte kadın kölelerin doğurduğu çocuklar da köle olarak kabul edilmiştir. Aristokrat erkekler, köle kadınlardan gayri meşru çocuk sahibi olmuşlardır. Hatta kadın kölelerin bazıları soylu aileler arasında güven kazanarak itibarlı konuma da yükselebilmiştir (Pelizzon 2009: 80-82). Ancak özgür bir kadının özgür olmayan bir erkekle birlikte olması durumunda kadının hem özgürlüğünü hem de malını kaybettiği ve çocuklarının da köle statüsünde kabul edildiği görülmektedir (Genç 2011a: 251). Dolayısıyla erkekler için geçerli olan kurallar kadınlar için

geçerli olmamış ve bu durum kadına yapılan ayrımcılığın bir bakıma ispatı olmuştur.

11. ve 12. yüzyıllarda birçok yerde evlilik aileler arasında bir ittifak olarak görülmüştür. Kadınlar ise bu anlaşma ya da ittifakın aracı ve teminatı olmuştur. 1200'lü yıllarda Avrupa'da kadınlar çok genç yaşlarda kendilerinden çok daha yaşlı kişilerle evlenmişlerdir. Erken yaşta evliliğin nedenlerinden biri kadının iffetsizliğe düşmesini önlemektir. Öte yandan iktidar ilişkisi cinsiyetle birlikte yaşla da ilgili olduğu için erkekler kendilerinden yaşça küçük kadınlarla evlenerek kuracakları tahakkümü kuvvetlendirmişlerdir. Evli kadınlar ömürlerinin çoğunu hamilelikle ve doğumla geçirmiştir (Bock 2004: 22).

Soyluların çocukları, özellikle de kızları ailenin gücünü ve servetini artırmak için evlendirilmiştir. Soylu kızların bazıları, ev işi yaparak, kadınlar için ayrılan mekânlarda zaman geçirerek ve evliliği bekleyerek büyümüşlerdir. Bazıları ise rahibe olmak için manastırlara gönderilmiştir. Eğer bir kız ergenliğe girmeden önce evlendirilmişse, çoğunlukla cinselliği yaşayabileceği yaşa gelene kadar kocasının ailesiyle birlikte yaşamıştır (L' Hermite-Leclercq 2005: 203-204). Bunun yanı sıra kızlar iffetli bir hayat yaşamak için ya manastırlara kapatılmakta ya da dinsel gruplara katılmaktadır. Kalanlar da soyun devamı için evlendirilmektedir. Bu dönemlerde 14-15 yaşlarında evlendirmelerin fazla olduğu görülmektedir (Genç 2011a: 255). Toplumsal konum açısından alt kısımda bulunan kentli kızlar genellikle erken yaşta evlendirilmemiştir. Çünkü köylülerin ve zanaatçıların kızları erken yaşlarda ailesine yardım etmeye başlamıştır. Zanaat dallarında ise kızlar az da olsa çırak olarak çalışabilmişlerdir. Dolayısıyla köylü ve zanaatçıların kızları aileleriyle daha yakın ilişkiler kurabilmişlerdir (L' Hermite-Leclercq 2005: 204). Diğer yandan köylüler de kızlar için küçük yaşta "söz kesme" daha az görülmektedir. Köylüler arasında evlilikler genel olarak aynı topluluk ve bölge içinde gerçekleşmektedir. Bu durum ise çoğunlukla toprakları evlilik yoluyla genişletme isteğinden kaynaklanmaktadır (Heritier vd. 2014: 69).

Genç kızlar ve genç erkekler genellikle birbirlerini görmeden evlendirilmiştir. Evlilik genellikle baba ve damat arasında yapılan yazılı sözleşme sonrasında gerçekleştirilmiştir. Böylelikle genç kız, babanın himayesi altından çıkıp kocasının himayesi altına girmiştir. Dolayısıyla erkek, kadının beraberinde getirdiği taşınır ve taşınmaz mallarının ve kadının da sahibi olmuştur (Kadıoğlu 2001: 38).

Bock (2004: 23) Ortaçağ başında yapılan evliliklerde malların takas yapılmasının kural olduğunu belirtmiştir. Damat ve ailesi geline hediyeler vermiş, gelin ise drahoma denilen çeyizini kendisiyle birlikte getirmiştir. Ancak 13. yüzyıldan sonra artık damadın geline hediye vermesi geleneği yavaş yavaş kalkmıştır. Böylelikle kadınlar bir bakıma

mülksüzleştirilmiştir. Ancak kadınların evlendiklerinde drahoma getirmesi geleneği devam etmiştir. Kadınlar zamanla babalarından gelen bu miras üzerindeki tasarruf haklarını yitirmişlerdir. Öte yandan Bock (2004) evlenmenin öneminin giderek artığına ve aile kurumu dışında kalan kadınların büyük yoksulluklarla mücadele etmek zorunda kaldığına vurgu yapmaktadır (Bock 2004: 23).

Hangi sınıfa mensup olursa olsun, kadınlardan beklenen ailesine ve evine karşı sorumluluklarını yerine getirmeleridir. Toplum tarafından kadınların, dürüst bir ev idarecisi, iyi bir anne, iyi bir eş gibi sıfatları üstlenmesi beklenmiştir. Kocanın ise çok daha geniş bir hareket alanı olmuştur. Kadına karşı hiçbir sorumluluğu ve hesap verme zorunluluğu bulunmamaktadır. Evliliklerde eşler arasındaki sevgi, ilgi, tutku gibi duygular toplum tarafından ayıplanmıştır. Öte yandan erkeğin aile dışı yaşamı kınanmamış, hatta erkeğin bir veya birden fazla kadınla birlikte olması toplumsal konumunu kuvvetlendirmiştir (Kadıoğlu 2001: 39-40).

Aile kurumu feodalizmde daha fazla serfe ihtiyaç duyulması nedeniyle gittikçe önemli hale gelmiştir. Köylülerin evlenmesi de babadan serf doğan insan sayısını artırması ve ucuz işgücü sağlaması nedeniyle feodal beylerin işine gelmiştir. Dolayısıyla feodalizmde evlilik içindeki kadın bir üreme aracı olarak görülmüştür. Feodal bey açısından ise köylü kadınların tahakküm altına alınması, köydeki işgücünün kontrol altına alınmasını kolaylaştırmıştır (Pelizzon 2009: 141-142).

Feodal toplumda kilise aristokrat sınıfın mülkiyet üzerindeki hâkimiyetini korumak için evlilik kurumunu örgütlemiştir. Aristokrat sınıf açısından evlilik soyun devamı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Kilise evliliği yalnızca aristokratlar düzeyinde örgütlemeye çalışmıştır. Kilise toplumun alt sınıfını oluşturan emekçilerin evlenmesiyle ilgili bir çaba göstermemiştir. Bu çerçevede Duby (1991: 10)'e göre evlilik kurumu ile mülkiyet arasında yakın bir ilişkisi vardır (Duby 1991: 10).

Kilise, ikinci veya üçüncü evliliklere karşı çıkmakla birlikte bu evlilikleri desteklememiştir. Ancak toplumun tüm basamaklarında birkaç kez evlenmek sanki kural haline gelmiştir. Kocanın önce ölmesi durumunda beyin toprağında emek gücü azalacağı ve daha az ürün elde edileceği için bazen beyler dul kalan köylü kadınları tarlalarının atıl kalmasını önlemek adına onları evlendirmeye çalışmışlardır (Bloch 1983: 175). Kilise Ortaçağ'da akrabalık ilişkilerini kadın aracılığıyla kontrol etmiştir. Çünkü kadınlar erkeklere göre daha uzun yaşamakta, çeyiz getirmekte ve kocaları öldükten sonra mirastan pay alabilmektedir. Dolayısıyla Goody (2004: 40) Kilisenin zengin ve evlenmemiş dulların evlilere kıyasla kilise etkinliklerine katılma ve mirasını kiliseye bırakma olasılıklarının daha yüksek olması nedeniyle yeniden evlenmelerini desteklemediğini ifade etmektedir. Diğer taraftan kilisenin fakir dullara bakmak zorunda olması zengin dullardan miras talebinde bulunması için

iyi bir neden olmaktadır (Goody 2004: 39-40).

Kocası savaşa gitmiş veya ölmüş olan kadın, erkek çocukları erginlik yaşında değilse kocasının aile içindeki ve toplumdaki yerine geçip kocasının gücünü devam ettirebilmiştir. 10. yüzyılda birçok kadın bu yolla kalelere, topraklara, kiliselere sahip olabilmiştir. Bu kadınlar etkili bir biçimde yönetimde bir otorite olarak söz hakkına sahip olmuşlardır. Soylu ya da üst sınıfa mensup evli olan birçok kadın mal varlıklarına daha fazla toprak eklemeye çalışmış ve dul kaldıklarında elde ettikleri bu maddi güçle hayatlarını özgürce yaşamayı amaçlamışlardır. Kadıoğlu (2001: 22) ortaçağ döneminde özgürlük kavramının göreli olduğunu belirtmiştir. Çünkü bu dönemde dul kalan üst sınıfa mensup kadınlar kralın koruması altına alınmıştır. Bu yüzden kadına ait olan tüm malvarlığı krala ait sayılmıştır. Ancak kralın bu malvarlığını kendi çıkarına ve kamu yararına kullanması yasaktır. Ama eğer kral isterse kadını isteği olmaksızın evlendirebilir ya da kadının mal varlığını kiliseye bağışlayabilirdi. Dolayısıyla kadınların hakları güvence altında değildir (Kadıoğlu 2001: 22).

Pelizzon (2009: 172) feodal dul kadınların, tekrar tekrar evlenerek dul hakkı olan eşlerine ait arazileri mülk edindiğini belirtmiştir. Ayrıca köylü dul kadınlar evli olan kadınlara göre haklarını daha rahat bir şekilde kullanmış ve daha iyi koşullarda yaşamışlardır. Kadının dul kalması durumunda kocasının işlediği toprağın yarısına hatta bazen tümü üzerinde kullanma ve yararlanma hakkına sahip olmuştur. Bu durum köyden köye değişmekle birlikte, feodal toplumda dul kadın tekrar evlenene kadar bu hakkından faydalanabilmiştir. Bu bakımdan Pelizzon (2009: 176) dul kalmanın ve yaşlanmanın köylü kadınların konumunu yükselttiğini de belirtmiştir. Feodal toplumda her sınıftan yaşlı kadın üzerinde toplumsal denetim baskısının hafiflediği görülmektedir (Pelizzon 2009: 172-176). Dulluk kadına daha fazla ekonomik ve yasal özgürlük tanımıştır. Örneğin dullar yeterince zengin olurlarsa tekrar evlenmelerinde bir sakınca yoktur (Goody 2004: 104).

Ortaçağ'ın başlangıcından 7. yüzyıla kadar Hıristiyan toplumları, toplumsal düzenlerini henüz oluşturamadığı için kadının toplumsal konumu da yasalarla belirlenememiştir. Ancak kadınlar, 1. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar dini kurumlarda önemli görevlerde yer almış, papaz, kilise yaşlılar heyeti gibi işlerde çalışmışlardır. Ancak bu kadınlar, genellikle soylu bir aileye sahip ya da rahibe olarak manastırlarda görevleri olan kadınlardır. İlerleyen süreçte Katolik Kilisesi 12. yüzyılın sonu 13. yüzyılın başında kadınların papaz olarak görev almasını yasaklamış ve kadınlara baskı uygulamaya başlamıştır. Kilisenin giderek güç kazanması toplum üzerinde yeni baskıların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Özellikle kadınlar üzerine kurulan bu baskılar kadınların aşağılanmasıyla gerçekleşmiştir. Bu bağlamda kadın cinsinin erkek cinsinden daha aşağı olduğu ve bu nedenle yöneticilik, din, savaş gibi alanlarda görev

almalarının doğru olmadığı yönünde görüşler ileri sürülmüştür (Kadıoğlu 2001: 16-17).

12. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar din adamları ve aristokrasi sınıfı kadınlar için yeni davranış modelleri ve değerleri belirlemiştir. Bu değişim sürekli olarak devam etmiştir. Dolayısıyla bu durum kadınların yaşayış tarzını oldukça etkilemiştir.

"İffetlilik, alçakgönüllülük, tevazu, ağırbaşlılık, sessizlik, hamaratlık, merhamet, gözetim: Bu sözler yüzyıllar boyunca kadınların kulaklarında çınladı; ya kilisede vaizler tarafından dillendirildi ya aile üyeleri tarafından sürekli tekrarlandı ya da kadınlar için yazılan metinlere dolduruldu. Zaman geçtikçe bu sözleri dinleyen kadınlar -kraliçeler, rahibeler, zengin burjuvalar, yoksul köylüler, hizmetçiler, anneler, genç kızlar- değişti. Bu sözleri telaffuz eden erkekler de -vaizler, filozoflar, teologlar, mahkeme üyeleri, bilgili laikler- değişti. Kadınlara hitap şekilleri bile değişti. Bazen sözlü, bazen yazılı dili kullandılar; bazen buyurucu ve iddiacı bir ton kullandılar; bazen ikna edici, daha kişisel öğütlerde bulundular. Fakat sözler, her zaman az çok aynıydı." (Casagrande 2005: 104).

Görüldüğü gibi bu dönemde Kilisenin toplumsal ve ekonomik hayata müdahalesi oldukça yüksektir. Öte yandan Kilisenin yoksulluğu övmesi yoksulluğa kutsal bir statü kazandırmış; yoksulların zenginleri kıskanmalarını engellemek için sadakalar dağıtılmıştır. Zenginlere ancak Kiliseye toprak, bina ve para bağışında bulunarak kurtuluşa kavuşacakları telkin edildiği için Kilise bu bağışlar sayesinde giderek zenginleşmiştir. Bunun sonucunda ise Kilise en büyük toprak sahibi olarak Ortaçağ döneminin en zengin kurumu haline gelmiştir. Kilise'nin yoksullara yardım için topladığı gelirler onlar için kullanılmayınca yoksulların sayısı gittikçe artmıştır. Kilisenin lüks içinde yaşaması ve Kilisenin bu tutumuna karşı çıkan grupların ortaya çıkmasıyla birlikte Kilise'nin açgözlülüğü toplum tarafından fark edilmeye başlamıştır (Federici 2017: 83-84).

13. yüzyılın başlarından itibaren kilise, bir taraftan yoksulluğun kutsallığını vaaz eden diğer taraftan maddi kazanç peşinde olmanın erdemli bir iş olduğunu vurgulayan ikiyüzlü bir politikaya sahip olmuştur. Bu durum kilisenin, halk nezdinde güvenilirliğini, saygınlığını giderek azaltmıştır. 13. yüzyıldan sonra ise kilise yoksulluğu övmeyi artık bırakmış ve papazlık makam alışverişi, kutsal sayılan şeylerden kazanç sağlama, ruhban sınıfını vergilendirme, papazların kıyafeti gibi konularla ilgilenmeye başlamıştır. Dolayısıyla kilise artık toplumsal sorunlara cevap veremez olmuştur. Bunun sonucunda ise itibarı sarsılmıştır. Pelizzon (2009: 237) kilisenin toplumsal konumundaki gerilemeye sebep olan nedenlerden biri olarak feodal gelirlerin azalması olduğunu belirtmiştir. Gelirlerin azalmasıyla Avrupa'nın en büyük toprak sahibi olan kilise büyük bir sıkıntı içine düşmüştür (Pelizzon 2009: 237).

Bu dönemde kilisenin hırs, rüşvet ve açgözlülüğü sürekli eleştirilmeye başlamıştır. Kilise bazen kaba güç kullanarak halkı kendine çekmeye çalışmış bazen de anlayış ve yumuşaklıkla halkın güvenini kazanmaya çalışmıştır. Ancak kilisenin bu ikiyüzlü politikasından dolayı halkın kiliseye olan güveni ve desteği ciddi bir biçimde azalmıştır (Kadıoğlu 2001: 41).

15. yüzyıla gelindiğinde Kilise artık zenginler açısından da önemini yitirmeye başlamıştır. Zenginler üzerindeki manevi gücünün azalmasıyla Kilise'nin koyduğu vergilere karşı çıkılmıştır. Dolayısıyla Kilise'nin güç ve mülküne itibar edilmemeye başlanmıştır (Sander 2003: 83).

Kilisenin gücü sarsıldıktan sonra halkla iç içe olan yeni tarikatlar ortaya çıkmıştır. Bu tarikatlar herkese kapılarını açık tutmuş, halktan hiçbir maddi destek istememiştir. Kent orta sınıfı ve kırsal kesim kadınları bu tarikatlar etrafında birleşmeye başlamışlardır. Kilise bu itibar ve güç kaybından dolayı kendisine bir suçlu aramış ve ruhsal ve sosyal olarak yetenekli kadınları hedef almıştır (Kadıoğlu 2001: 42-43). İlerdeki bölümlerde ayrıntılı olarak işlenecek olan cadı avlarında Kilise büyük ölçüde etkili olmuştur.

Öte yandan Ortaçağ'da tek dini otorite olarak Katolik Kilisesi görüldüğünden kilisenin önde gelenleri rahiplerin evliliklerinden doğacak çocuklarının kilisenin topraklarında hak iddia edebileceği kuşkusuyla evlilik geleneklerini değiştirmek istemişlerdir. Bunun sonucunda rahiplere evlilik yasağı gelmiştir. Bu yasağın sonucunda rahibin ne miras hakkı ne de miras üzerinde hak iddia edebilecek çocukları vardır. Böylelikle rahiplerin ailelerinden kalan mal öldükten sonra kiliseye devredilmiştir. Diğer yandan kilise kadınların mal ve mülklerinin kocalarının kontrolüne geçmesi konusunda da oldukça çaba sarf etmiştir. Toprak ya da başka bir mal varlığına sahip kadının kocası miras yoluyla kadına ait mal varlıklarına sahip olabilmiştir. Kilise bu noktada evliliklere karşı çıkmamıştır çünkü mirasın erkeklere geçiyor olması kilisenin çıkarına uygun düşmüştür (Kadıoğlu 2001: 18-19).

2. Çalışma ve İktisadi Faaliyetler- Veba Öncesi Dönem

Ortaçağ kadın hakları konusunda oldukça çelişkili bir çağdır. Bu dönemde kadınların en büyük güç kaynağı toprak olmuştur. Ancak kadının değeri akrabalarının ve erkek çocuklarının toplumsal konumuyla ve gücüyle ölçülmüştür (Kadıoğlu 2001: 22). Ancak Ortaçağ hukukuna göre kadın toplumun yönetiminde bulunamamaktadır. Kutsal ya da politik bir görev üstlenememekte, askeri faaliyetler yürütememektedir. Ancak Pelizzon'un belirttiğine göre vebadan önce köylü kadınlar, ev işleri, hayvanların tımar edilmesi, sebze-meyve yetiştirilmesi gibi işlerle ilgilenmektedir. Ayrıca geçimlik düzeyde para kazanmak için bira yapımı,

iplik eğirme gibi işlerle de uğraşmışlardır (Pelizzon 2009: 189). Kırsal bölgelerde kadınlara çok fazla sorumluluk verilmiştir. Kadınlar sebze yetiştirmek, ürünleri toplamak ve depolamak gibi görevler üstlenerek ailenin üretkenliğine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu dönemde üretime yaptıkları katkılara rağmen kadınlar erkeklerle eşit haklara sahip değildir (L' Hermite-Leclercq 2005: 222).

Bu dönemde kadınların genellikle erkeklerle ilişkilendirilen mesleklerde çalıştığı da görülmektedir. Böyle istisnalar dışında çiftçi ailede kadın ve erkek arasında açık bir işbölümü vardır. Kadınlar, ev hayvanlarının bakımının yanı sıra ev ve bahçeyle de ilgilenmişlerdir. Süt sağma ve süt ürünleri üretmek, ekmek pişirmek, bira mayalamak, giysi ve yatak yapmak ve onarmak kadınların işi olarak görülmüştür. Tarımın uzmanlaşmasıyla birlikte hasat zamanında kadınların desteğine ihtiyaç duyulmuş ve ev temizliği, çocuk bakımı gibi işler ikincil plana atılmıştır. Erkeklerin görevleri ise tarla sürme ve tohum ekmedir. Ancak tahıl hasadı ve ot toplama işleri ortaklaşa yapılan işlerdir. Aynı zamanda çiftçi kadınlar tereyağı, süt, peynir, yumurta gibi kendi emeği olan ürünleri para karşılığı satarak aile gelirine katkıda bulunmuşlardır (Opitz 2005: 279-280).

Köydeki kadınlar ev ve çiftlik işlerinin yanı sıra feodal beylerin yanında da çalıştığı için kadının kamusal alanla ilgilenebilecek zamanı kalmamıştır. Böylelikle aileyi dışarda temsil etme görevi erkeğe kalmıştır. Dolayısıyla köylerde kadınlar, erkeklerden daha fazla çalıştığı ve kendisine zaman ayıramadığı gibi toplumsal konularla ilgilenememiştir (Kadıoğlu 2001: 27).

Öte yandan ilkel toplumlarda da ev hayvanlarının bakımı, bahçecilik, ev işleri, çocuk bakımı gibi işlerle kadının ilgilendiğini belirtmiştik. Ancak burada vurgulanması gereken bir nokta bulunmaktadır. İlkel toplumlarda kadınlar bu işleri yaparken ikincil plana itilmemişlerdir. O dönemlerde daha çok kadın ve erkeklerin yaptığı işlerin birbirini tamamladığı anlayışı mevcuttur. Feodal toplumda ise kadınların yaptığı bu işler küçümsenmiş ve bayağı işler olarak görülmüştür.

12. yüzyıl ortalarından sonra gelişen ekonomik yapıda kadınlar özellikle ticari alanlarda ve manifaktürde önemli derecede yer almışlardır. Bu dönemlerde kadınlar diğer dönemlere göre çalışma hayatında biraz daha imtiyazlı durumda olmuşlardır. Hakları ve çıkarları belirli bir yere kadar imparator fermanlarıyla korunmuştur. Gelişen ekonomik yapıda büyük toprak sahiplerine bağlı çalışma sistemi yerini pazarda satışa çıkartılan ürünlerin üretimine bırakmıştır. Dolayısıyla talep ve arza dayalı bir ekonomik sistem oluşmuştur. Ekonomik gelişimle beraber kent ve kır ayrımı yaşanmıştır. Ancak bu ayrım yalnızca ekonomik anlamda değil aynı zamanda toplumsal olarak da kent halkı ve kırsal halk olarak da bir farklılaşmaya yol açmıştır (Kadıoğlu 2001: 25).

Feodal toplum sadece köylülerden değil aynı zamanda kentlilerden de oluşmaktadır. Kentlerdeki insanların meslekleri çok çeşitlidir. Burada çeşitli meslekten olan insanlar iç içe yaşamışlardır. Kentlerin sayısının artması ve genişlemesiyle gıda ihtiyacı da artmıştır. Lordlar bu ihtiyacı, ekim alanlarını genişleterek karşılamaya başlamışlardır. Ekim alanlarının genişlemesi ve yeni köylerin kurulması sonucunda birbirine çok uzak olan köyler yavaş yavaş yakınlaşmaya başlamış ve aralarında daha rahat haberleşme olanağı bulmuşlardır. Yeni tarım alanlarında çalışmak üzere daha fazla emek gücüne ihtiyaç olması nedeni ile lordlar o alanda çalışmayı köylülere özgürlüğünü vererek cazip hale getirmeye çalışmışlardır. Ancak bu durum diğer köylülerin lordun emrinde çalışmasını zorlaştırmıştır (Sander 2003: 77).

11. ve 12. yüzyıllarda kadınlar kentlere yoğun bir şekilde göç etmişlerdir. Kiliselere göre kentler iki büyük kötülüğü beraberinde getirmiştir, cinsellik ve para. Köle kadınlar genellikle fahişe ya da ev hizmetçisi olmuşlar ve hizmetçiler, efendilerinin diğer ihtiyaçlarının yanı sıra cinsel ihtiyaçlarını da karşılamaya zorlanmışlardır (L' Hermite-Leclercq 2005: 223-224).

Diğer yandan ticaretin gelişmesi, kent sayısının ve kentteki nüfusun artması ile köylüler, ürettikleri ürünleri pazarlara götürerek kazanç elde etmeye başlamışlardır. Dolayısıyla girişim serbestliği, kişi özgürlüğü ve özel mülkiyet giderek önem kazanmaya başlamıştır. Böylelikle yetiştirdiği ürünü satarak para kazanan köylüler özgürlüklerini elde etme imkânı da bulabilmişlerdir. Buna karşılık lordlar da serf azat etme işleminden büyük kazançlar elde etmişlerdir (Göze 1989: 74). Serfler lorda yıllık olarak vereceği para karşılığında özgürlüklerini satın alabilmişlerdir (Sander 2003: 77).

Yünlü dokuma Ortaçağ'da kent ve kırsal alanları birbirine bağlayan en önemli sanayi üretim alanlarından biri olmuştur. Tarım aletlerindeki gelişmeyle birlikte artık köylü ailelere bu gibi zanaat işleriyle ilgilenmeleri için daha fazla zaman kalmıştır. Hatta bazı köylüler senyöre rantı sadece zanaat mallarıyla ödemiştir. Egemen sınıf, yünlü dokuma ürünlerini, keten dokumalarından daha üstün tuttuğu için yünlü dokumada daha fazla uzmanlaşma sağlanmıştır. Zanaat işleri köylüler açısından da karlı olmuştur. Kendileri için de bir miktar para ayırabilmişlerdir. Bu bağlamda, köylülerin tek geçim kaynağı tarım olmaktan çıkmıştır. Usta zanaatçılar köyde yeterli Pazar alanı bulamadığı ve feodal sömürüden kurtulmak için kentlere kaçmaya başlamıştır. Kimisi gizli gizli kaçmış kimisi ise özgürlüğü için senyöre bir miktar para ödemiş ve senyörün izni ile kentlere gitmişlerdir. Bu izinler önceleri kısa süreleri olsa da sonradan daha uzun süreli olmuştur. Kentlere yerleşen köylüler zanaat eşyasını daha rahat satabildiği, hammaddeye yakın ve güvenli yerlere yerleşmişlerdir. Böylece köylüler yavaş yavaş feodal beye bağlılıklarından

kurtulmaya başlamıştır (Zubritski, Mitropolski, Kerov 1979: 174-177).

Kentlerde zanaatçılık geliştikçe siyasal yaşamda loncaların görünürlüğü de artmıştır. Köylü gibi zanaatçı da küçük üretici olduğu için kendi üretim aletlerine sahiptir. Amacı kar etmek değil geçimini sağlamak olmuştur. Ortaçağ zanaatçıları, aynı zanaat işiyle uğraşan kişileri bir araya getiren loncaları oluşturmuştur. Loncalar karşılıklı yardımlaşmaya dayanan meslek kuruluşları olmuştur (Zubritski, Mitropolski, Kerov 1979: 182-183).

Kuzey İtalya'da ve diğer pek çok yerdeki gibi burjuva kadınları tüccar, toprak sahibi, lonca başı olamamış ve yüksek mevkili hiçbir görevde yer alamamıştır. Bu durum Paris'teki burjuva sınıfından olan kadınlar için geçerli değildir. Çünkü onlar zamanlarını genellikle lükse, eğlenmeye ve süslenmeye harcamışlardır. Burada kişinin toplumsal konumunu yükselten olgu çalışmamaktır. Burjuva sınıfının gösteriş tüketimine olan merakından dolayı zahirecilik, dokumacılık, kuyumculuk ve mücevheratçılık, tesviyecilik, dericilik ve diğer zanaatlar olmak üzere altı zanaat kolu ortaya çıkmıştır (Pelizzon 2009: 202-205).

Ticaret hacminin henüz oluşmadığı zamanlarda bir aile belirli bir malın hem toptan hem perakende ticaretini yapmıştır. Erkekler daha büyük alım satımlar yapmak için gezmiş, kadınlar ise perakendeci dükkâna bakmışlardır. Kentli kadınlar kendi ürettikleri, satın aldıkları ya da ithal ettikleri malların tüccarları olarak aktif olmuşlardır. Ama kocanın karısını temsil etme ve onun adına konuşup karar verme durumu olması nedeniyle kadınlar sınırlı bir şekilde kendi adına ticari işlem yapma yetkisine sahip olmuştur. Ticaret hacmi değiştiğinde ve genişlediğinde hatırı sayılır servet kazananlar loncalarda örgütlenen kadınlar olmuştur. Loncalarda örgütlenmiş olan kadınların kazançları yerel tüccarlardan fazla olduğu gibi daha iyi eğitime de sahip olmuşlardır (Opitz 2005: 280-282). Hatta Pelizzon (2009: 208), bazı kadınların kocalarından bağımsız iş yürüttüğünü ve krala satış yaptıklarını belirtmiştir. Ama Ortaçağ kentlerindeki tüm zanaat loncaları ve meslekler yüksek gelirli olmamıştır. Kentlerdeki meslekler yüksek statülüden düşüğe göre sıralanmıştır ve zaman zaman birbirine karışmıştır; düşük statülü loncaya üye olan kişilerin konumu, kendi hesabına çalışan ya da başka birinin yanında ücretli çalışan loncasız kişilerin konumunun birbirine karışması gibi (Pelizzon 2009: 208-209).

Kentte çalışan kadınların çoğunluğu zanaat alanında çalışmıştır. Bazıları aile girişiminin katılımcısı, bazıları bağımsız ücretliler, bazıları lonca üyeleri bazıları ise ücretli çalışan olmuştur. Özellikle giyim üretiminde çalışan kadınların sayısı oldukça fazladır. Bu alanda yaptıkları işler ise yün tarama ve eğirme, keten hazırlama ve terzilik, kürkçülük, çantacılık ve nakışçılık olmuştur. Kadınlar loncaya üye olduktan sonra erkeklerle aynı koşullarda çalışmalarına, satın almalarına ve satmalarına

izin verilmiştir. Kadınların ön planda olduğu diğer bir alan ise gıda üretimi olmuştur. Fırıncılık, kasaplık, tatlı su balıkçılığı, yağ yapımı ve bostancılık gibi işler de çalışmışlardır. Bunların haricinde çalıştıkları diğer alan da bira yapımı olmuştur. Ayrıca kadınlar fiziksel güç gerektiren ve erkek işi denilen metal işleme ve inşaatçılık gibi işler de de çalışmışlardır. Öte yandan bu dönemde kadınların kendi atölyelerini açma hakları da bulunmaktadır. Kendi atölyesini açan kadınların çoğunluğu zanaatla uğraşan erkeklerin eşlerinden ve dullardan oluşmaktadır. Ancak bekâr kadınların da kendi atölyesini açtığı görülmektedir. Kadınların loncaya kabul edilebilmesi için birkaç yıllık çıraklık sürecinden geçmesi gerekmektedir. Lonca üyesi olduktan sonra ise, erkek meslektaşlarıyla aynı koşullarda, aynı haklarla, fakat aynı kısıtlamalarla ve gece bekçiliği ve askerlik hizmeti gibi aynı yükümlülüklerle çalışmışlardır (Opitz 2005: 284-286).

Mies (2012: 159) kentte zanaat işiyle uğraşan kadınların baba ya da koca bağımlılığından kurtulabildiğini tespit etmiştir. Ticaretin gelişmesiyle birlikte kıyafet ve diğer mamul mallara olan talep artmıştır. Bu mallar ise evlerde üretilmektedir. Aristokrat sınıfında pahalı giysiler, ipek kumaşlar, dantel yakalar, korseler moda olunca bu mallara talep de artmıştır. Evlerde yapılan bu üretimi gerçekleştirenler ise kadınlardır. Ancak bu kadınların hakları sınırsız değildir. Aile içerisinde koca, karısının efendisi durumundadır. (Mies 2012: 159-160).

Kentlerde ticaretle uğraşan kadınlar, örgütlenen ve aynı meslekte çalışanların her türlü olumsuzluğa karşı korunması amacını taşıyan loncalarda erkekler kadar etkin olmuşlardır. Ancak ilerleyen süreçte tacir loncaların kent yönetimini ele geçirmesiyle birlikte loncalardan önce ruhban sınıfa mensup kişiler ve yabancılar dışlanmış sonra da kadınlar uzaklaştırılmıştır. Kadınlar da bunun üzerine bazı mesleklerde uzmanlaşmış ve ipekçilik, dantelcilik, dikiş gibi mesleklerle ilgilenmişlerdir (Michel 1993: 39).

Lonca tüzüklerinde kadınlara karşı giderek artan bir düşmanlık oluşmuş ve kadınların sahip olduğu bağımsız atölyelere karşı bir saldırı başlamıştır. Bu eğilimin temelinde ekonomik nedenler bulunmaktadır. Farklı çıkar grupları arasındaki rekabet yüzünden Ortaçağ'ın sonuna gelindiğinde kadınlar loncalardan dışlanmışlardır (Opitz 2005: 286-287). Pelizzon (2009: 311) erkeklerde 'kadınlar yüzünden iş bulamadıkları' ve 'kadınlar yüzünden ücretlerin düşük olduğu' algısının bulunduğunu, bu yüzden loncaların kadınları meslekten dışladığını ifade etmiştir (Pelizzon 2009: 311).

Kadınların loncalardan dışlanmasının bir diğer nedeni ise Amerika'nın keşfi, Hindistan deniz yolunun bulunması gibi gelişmelerin yeni pazarların ortaya çıkmasına neden olmasıdır. Bu durum Batı Avrupa'nın ekonomik olarak gelişmesine katkı sağlamıştır. Gelişen

teknolojiyle beraber yeni makineler ortaya çıkmış ve bu makineler insan gücünün yerine kullanılmaya başlamıştır. Bu nedenle işgücü gereksinimi de azalmıştır. İşgücü talebinin azalması loncaları bunalıma düşürmüştür. O dönemlerde kadının da çalışma hayatında yer alması nedeniyle loncalarda kadının çalışmasına karşı çıkılmaya başlanmıştır. Bu sebeple serbest meslek alanlarında çalışan kadınlara kısıtlamalar getirilmiştir (Kadıoğlu 2001: 30).

Kadınların loncalardan dışlanmasıyla beraber Kilisede gerçekleştirilen reformlarla kadınların toplumsal konumu gerilemiştir. Örneğin Kilise rahiplerin evlenmesini yasaklamış ve kadınları yer aldığı görevlerden dışlamıştır. Öte yandan Michel (1993: 37) kilisenin koyduğu yasaklardan birinin de kadınların eğitim hayatını etkilediğini belirtmiştir;

"Önceleri bir kültür ve eğitim yeri olan manastırların yerini ilkin piskoposlara bağlı yetkililer, ardından da Roma'ya bağlı Katolik hiyerarşisi alınca, manastırların çevresinde odaklanan kültürel canlılık, Kilisece katedraller çevresinde oluşturulan okullara ve üniversitelere kaydı. Bu kurumlar kızlara kapalıydı. Onlar eğitimlerini yine eskisi gibi manastırlara bağlı okullarda sürdürmekteydiler. Kız ve erkek çocukların eğitiminde ortaya çıkan bu fark, sonradan erkekler tarafından kadınları serbest mesleklerden dışlamak için kullanılacaktı." (Michel 1993: 37).

12. yüzyılın başlarında ticaretin gelişmesi, kentlerin oluşması ve birçok kişinin göç etmesi, merkezi devletlerin ortaya çıkması gibi nedenler bürokrasiyi de geliştirmiştir. Ancak gelişen bürokraside kadınlara yer verilmemiştir. Kilise, siyasi konumunu korumak için bürokrasiye karşı savaşsa da konu kadınları bu alanlardan dışlamak olunca bürokrasiyle ittifak kurmuştur. Böylece kadınlar toplumsal konumlarını ve kamusal alandaki görünürlüklerini yitirmişlerdir (Michel 1993: 37-38).

Ortaçağ'ın sonlarına doğru soylu kadınların da sosyal konumlarında bir gerileme olmuştur. Artık soylu kadınların, soylu erkeğin sahip olduğu sorumlulukları üstlenmesi kısıtlanmıştır. 13. yüzyılın başından itibaren kadınların konumunda yaşanan gerileme zirveye ulaşmıştır. Kocasının yokluğunda kadınların yönetimde onları temsil etmesi ve kararlar alması engellenmiştir. Aslında soylu kadınlar, orta sınıf kentli kadınlara ve köylü kadınlara göre iyi durumda olmuşlardır. Soylu kadınların birçok konuda diğer sınıftaki kadınlara göre çok daha iyi bir eğitim almaları ve kendi sınıflarından olan bir erkekle evlenmeleri kadının konumunun göreli olarak daha iyi olmasını sağlamıştır (Kadıoğlu 2001: 31-32).

Genel olarak soylu kadınlarla kentli ya da köylü kadınlar arasında bazı farklılıklar olsa da Ortaçağ Avrupa'sında kadınlar belirli kurallar doğrultusunda ikinci sınıf bir hayat yaşamak zorunda bırakılmıştır. Öte yandan çalışan kadınların sosyo-ekonomik durumu loncalarda yer alırken daha iyi olmuştur. Ancak loncalardan ve Kilise'deki görevlerden

dışlanmalarıyla birlikte kadınlar yavaş yavaş ücretsiz ev içi üretiminin bir parçası olarak görülmüştür.

3. Çalışma ve İktisadi Faaliyetler: Veba Sonrası Dönem

Ortaçağ döneminde yaşanan salgın hastalıklar, kıtlık ve uzun süren savaşlar, Avrupa'yı önemli ölçüde etkilemiştir. 1315'ten 1317'ye kadar Avrupa'nın tümünü saran kıtlık, çok büyük yıkımlara yol açmıştır (Pirenne 2013: 216). Bu kıtlığın ardından Avrupa halkı bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Verimsiz toprakları ikame etmek ve artan nüfusu besleyebilmek için açılan yeni tarım alanları ve yaygın tarımsal faaliyetler, doğanın dengesini bozmuştur. Ekolojik dengenin bozulmasıyla insanlar hastalık taşıyan unsurlarla karşılaşmıştır. Öte yandan kentlerin düzensizliği, uzun süren savaşların yarattığı yıkım, sefaletlerden dolayı hastalıklar salgına dönüşmüştür. Veba salgını bu dönemde yaşanan en korkunç salgın hastalıklardan biri olup, ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal hayatı da değiştiren önemli sonuçlara yol açmıştır. Köylüler, artan nüfusu besleyebilmek için ormanları yok etmiş ve bataklıkları kurutmuşlardır. Dolayısıyla vebanın ilk belirtileri, Avrupa'nın çok işlenmekten verimsizleşmiş topraklarında ortaya çıkmıştır. Daha çok ürün elde edebilmek adına otlakların da tarım üretimine açılması nedeniyle hem hayvancılık hem de gübre üretimi önemli ölçüde azalmıştır. Bu durum toprağın veriminin azalması ile sonuçlanmıştır (Özden-Özmat 2014: 63-64).

Genç (2011: 131), Avrupa kıtasında 1340 yılında yapılan nüfus sayımında nüfusun 76 milyondan 1450 yılında 50 milyona düştüğünü ifade etmiştir. Dolayısıyla veba salgını nedeniyle her üç kişiden biri hayatını kaybetmiştir. Bu durum bazı bölgelerde nüfusun tamamen yok olmasına, bazı bölgelerde ise nüfus yoğunluğunun ciddi bir şekilde azalmasına neden olmuştur. Ölen nüfus içinde ruhban sınıfından olan kişilerin sayısı oldukça fazladır. Bu din görevlilerinin manastırlardaki hastanelerde, hastaların bakımını üstlenmelerinden ve hastalığı taşıyan kişilerin ölmesi durumunda cenazelerinde yer almalarından dolayı veba mikrobuna doğrudan maruz kalmalarından kaynaklanmıştır (Genç 2011: 131-132).

14. yüzyılın ilk çeyreğinde görülen büyük kıtlık, kara vebayla birleşince Avrupa tarihinde önemli derecede nüfus kaybı yaşanmıştır (Özden - Özmat 2014: 75). Kara veba kısa sürede birçok kişinin ölümüne sebep olduğu için 14. yüzyılda Batı Avrupa'daki artık ürünler eritilememiş ve bu yüzden ürünler bollaşmıştır. Dolayısıyla yoksulların geçici bir süre de olsa refahı artmıştır. Buna bağlı olarak toprak parçaların sahipleri ve mirasçıları öldüğü için toprağı sahiplenen fırsatçılar, büyükbaş ve küçükbaş hayvanlara da el koymuşlardır. Ancak yaşanan bu refah Avrupa'daki ekonomik verimsizlikten dolayı kısa sürmüştür (Gümüş 2011: 147).

Öte yandan veba salgını sonucunda nüfustaki azalma nedeniyle çalıştıracak işçi bulamayan işverenler işçilere veba öncesi döneme göre daha yüksek bir ücret ödemek zorunda kalmışlardır. Ayrıca salgında ölen kişilerin ardında çok sayıda arazi ve malikânenin boş kalması bunların fiyatlarının düşmesini sağlayarak köylünün toprak ve ev sahibi olmalarını mümkün hale getirmiştir. Bu dönemde veba salgını süresince en fazla ihtiyaç duyulan doktorların da ekonomik durumu iyileşmiştir. Veba salgını sırasında kıtaya girişin olmaması uluslararası ticareti olumsuz yönde etkilemiştir. Dolayısıyla tüccarlar, mal ve hizmetlerin hareketliliğine konan bu giriş çıkış kısıtlamalarına karşı çıkmıştır. Öte yandan tüketici sayısı azaldığı için buğday, domuz ve tuz fiyatları haricinde birçok gıda maddesinin fiyatlarında düşüş yaşanmış, veba sonrası halk görece bir refah dönemi geçirmiştir (Genç 2011: 134-135). Ancak Kara vebayı takip eden birkaç yıl sonra yaşanan ölümlerden dolayı emeğin ücreti artmasına rağmen ürünü topraktan toplayacak emek gücünün yeterince olmamasından dolayı ürünler tarlalarda telef olmuştur. Dolayısıyla ürünlerin pazarlardaki kıtlığı nedeniyle fiyatlarda ciddi bir artış yaşanmıştır. Öte yandan hayvancılık da böyle bir kıtlık olmadığı için fiyatlarında herhangi bir artış yaşanmamıştır. Çünkü eskiden tarla olan yerlerde kendi başına otlayabilen hayvanlar serbestçe üreyebilmişlerdir (Gümüş 2011: 146-147).

Aslında toplumun zengin sınıfları vebadan çok fazla etkilenmemiştir. Çünkü zenginler kendilerini veba salgınından koruyabilmişler ve vebadan korunmak için yaşadığı yerleri terk edebilmişlerdir. Ancak beslenmesi zaten kötü olan halkın mikroba karşı direnci düşük olmuştur. Ayrıca vebadan kaçabilecekleri maddi güçleri bulunmadığından vebadan en çok yoksul sınıflar etkilenmiştir (Özden - Özmat 2014: 67).

Federici (2017: 70-71) Kara Veba'nın yaşandığı dönemi şu şekilde ifade etmektedir;

"İnsanların hastalıklara karşı direncini kıran büyük kıtlığın ardından gelen nüfus yıkımı, Avrupa'nın toplumsal ve siyasi hayatını önemli ölçüde değiştirerek yeni bir çağ açmıştır. Gittikçe yayılan hastalıkların katlanarak artan etkileri toplumsal hiyerarşileri ters yüz etti. Ölümle bu denli içli dışlı olmak toplumsal disiplini oldukça zayıflattı. Ansızın ölme ihtimaliyle karşı karşıya kalan insanlar işe, toplumsal ve cinsel düzenlemelere boş vererek günlerini gün etmeye, gelecek kaygısı olmaksızın eğlenmeye çalıştılar. Ancak vebanın önemli sonucu, sınıf çatışmasından kaynaklanan emek krizinin yoğunlaşması oldu. İşgücündeki bu hızlı düşüş emeği oldukça azaltırken maliyetini önemli ölçüde artırdı ve insanların feodal yönetimin prangalarından kurtulma kararlılığını artırdı. Salgının neden olduğu emek kıtlığı güç ilişkilerini alt sınıfların lehine çevirdi. Toprak kıtlığı olduğunda, köylüleri kovulma tehdidiyle kontrol altında tutmak mümkündü. Ancak nüfus azalıp da topraklar bollaşınca lordların tehditleri

önemini yitirdi. Köylüler artık özgürce hareket ederek yerleşebilecekleri yeni topraklar bulabiliyorlardı. Bu yeni gelişmenin bir belirtisi de başka topraklara ya da ülkelere kitleler halinde göçme tehditleriyle beslenen kira grevlerinin artışıydı. 14. yüzyılın sonuna gelindiğinde kira ödemenin ve hizmetleri yerine getirmenin reddi, kolektif bir olgu haline geldi. Köyler örgütlü bir şekilde kira, vergi ve avarız ödemelerini kesmeye, parasallaştırılmış yükümlülükleri yerine getirmemeye, feodal iktidarın ana aygıtları olan manor mahkemelerinin kararlarını ciddiye almamaya başladılar." (Federici 2017: 70-71).

Pelizzon (2009: 182) İngiltere verilerine dayanarak vebadan sonra toprak edinmede köylü kadınların önemli bir konuma geldiğini belirtmiştir. Ayrıca veba sonrasında köylere yerleşenlerin sayısında artış olduğunu belirtmiş ve nüfusun azalmasıyla serf kadınların toprak edinme ve eş bulma ihtimalini arttırdığını da öne sürmüştür. Serf kadın köyü dışından biriyle evlendiği zaman çocukları örfe göre özgür sayılmıştır. Dolayısıyla feodal beyler kendileri için çalışacak işgücünde azalmayla karşı karşıya kalmıştır (Pelizzon 2009: 182).

Kara vebadan sonra ailenin geçimini sağlamak için tarımın yanı sıra demirci, marangoz, tekstil işçisi, fırıncı gibi işlerde de çalıştığı görülmektedir. Dolayısıyla, köylerde veba sonrasında yapılan işlerde çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni ise bu tarz işlerde çalışanların sayısının oldukça düşük olması ve vebadan sonra bu alanların tarıma göre daha yüksek ücret kazandırmış olmasıdır. Öte yandan bu gibi işlerde uzman olmayan kişilerin çalışması nedeniyle ürünlerin kalitesinde bozulmalar meydana gelmiştir (Karaimamoğlu 2016: 597-598).

Kadınlar erkek işi olarak görülen zanaat işlerinde, bira imalatçılığı, gübreleme, yol tamiri, koyun kırkma, tarla sürme, tahıl nakli, mandıracılık gibi pek çok işte çalışmıştır. Zanaat dışında küçük ticaretle, meyve, tavuk, yumurta, çiçek, süt ürünleri gibi ürünlerin ticaretiyle ilgilenmişlerdir. Bazı kadınlar küçük perakendecilikte, kocalarının ürettiklerini de satmıştır. Kadınlar aynı zamanda bağımsız işçi olarak da çalışmaya başlamıştır. Bu kadınlar kendi evlerinde oturmuş ve ücret karşılığında tarımsal işle uğraşmışlardır. Kırsalda ücretli olarak çalışanların çoğunluğu kadınlar olmuştur ve veba sonrasında ücretler bölgeden bölgeye farklılık göstermiştir (Pelizzon 2009: 218). Pelizzon (2009: 230)' a göre vebadan sonra hem erkeklerin hem de kadınların iş bulma imkânları artmıştır. Batı Avrupa'da kadınlar hem yüksek hem de düşük rütbeli işlerde çalışmışlardır. Ancak yüksek rütbeli işlerde öncekine göre daha görünür olmuşlardır (Pelizzon 2009: 230).

Yaşanan salgınla beraber Ortaçağ Avrupası'nda ekonomik ve siyasal olarak önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bu önemli değişikliklerden ilki feodal sistemin ağır darbe almış olmasıdır. Feodal sistemi içine düştüğü bu durumdan kurtarmak ve emeğin maliyetini düşürmek için çalışma yükümlülükleri yenilenmiştir. Floransa'da 1366'da köle ithal edilmesi

yasal hale getirilmiştir. İngiltere'de soylular, azami ücreti kısıtlayan İş Kanunu ile emeğin maliyetini hafifletmeye çalışmış, fiyatları düşürmüş ve kişilerin bir bölgeden diğerine geçmesini yasaklamıştır. Ayrıca bu yasa ile 60 yaşın altında olanlara çalışma zorunluluğu getirilmiştir. Bu durumun sonucunda ise 1381 Köylü Ayaklanmaları ortaya çıkmıştır (Genç 2011: 138).

Federici (2017: 73) köylü ayaklanmalarının yaşandığı dönemi şu şekilde ifade etmiştir:

"Köylü ve zanaatkâr mücadelelerinin boyutları genişlemiştir. Köylüler bütün bölgelerde meclisler oluşturmuş ve silahlanarak ayaklanmışlardır. Kimi zaman da köylüler çeteler oluşturarak lordların kalelerine saldırmışlar ve serfliklerinin yazılı belgelerinin saklandığı arşivleri yok etmişlerdir." (Federici 2017: 73).

Dolayısıyla, serfler feodal bağımlılıktan kurtularak feodal beylerle pazarlık yapabilecek duruma gelmiştir. Kara veba ile birlikte Avrupalı köylülerin geniş bir kesimi ve kentli işçiler, 15. yüzyılda daha önce görülmemiş bir güç elde etmiştir. Emekçiler emek kıtlığı nedeniyle emekleri için kendi aralarında rekabet eden işverenleri gördükçe üstünlüğün kendilerine geçtiğini farketmişlerdir. İşçiler artık çalışmayı ya reddetmiş ya da sadece ihtiyaçları karşılandıktan sonra çalışmaya devam etmek istemişlerdir. Uzun süreli işler yerine yalnızca sınırlı görevlerde çalışmak üzere anlaşmalar yaparak ücretlerin yanı sıra başka ikramiyeler de talep etmişlerdir. Öte yandan köylüler hür insanları taklit etmek adına gösterişli giyime özen göstermişlerdir (Federici 2017: 74-75). Ayrıca kırsal alanda da işgücü eksikliğinden dolayı paraya dayalı ekonominin gelişmesi de hız kazanmıştır. Kara vebadan sonra insanların refahı arttığı için serfliğe karşı halk çok daha duyarlı hale gelmiştir (Özden - Özmat 2014: 80).

4. Feodalizmin Çözülmesi ve Toplumsal Durum

Feodal sistemde yaratılan artı-değerin çoğu soylulara ve toprak sahiplerine aktarılmıştır. Soylular ve toprak sahipleri artı değere el koyarken hukuk sistemi tarafından da korunmuşlardır. Ancak feodal dönemde artı değer genellikle para değil mal cinsindendi. Bu nedenle bu mallar satılmadıkça kar elde edilemiyordu. Zamanla şehirlerin artı değeri satın alıp kendi ürünleriyle takas etmesi yolu ile şehirler gelişmiş ve gelişen şehirlerde bir tüccar sınıf ortaya çıkmıştır. Bu sınıf toprak beylerinin bağımsız kalan aracılarında ya da toprak beyine yaptığı ödemeden sonra kendisine kalan malları pazarda satan orta ölçekli köylü sınıftan ve uzak şehirlerdeki tüccar sınıfının temsilcilerinden oluşmaktadır. Tüccar sınıfı bölgelerdeki farklılıklardan yararlanarak kar elde etmişlerdir. Şehirler büyüdükçe köylüler için iş fırsatları artmıştır. Böylelikle toprağa bağlı yaşama karşı bir alternatif oluşturulmuştur (Wallerstein 2015: 44-45).

Federici (2009: 43) çalışma yükümlülüğünün serflerin hayatını doğrudan etkileyen bir yükümlük olması nedeniyle 13. yüzyıl boyunca serflerin özgürlük mücadelesi, serflerin temel meselesi olduğuna dikkat çekmektedir. 13. yüzyılın ortalarına gelindiğinde serfler, hasat zamanı lordların topraklarında çalışmak üzere çağırıldıklarında işe gitmeyi de çocuklarını işe göndermeyi de reddetmiş, ya gitmek için hasadın tamamen mahvolmasını beklemişlerdir ya da üstün körü çalışmışlardır (Federici 2017: 42- 44). Federici, 14. yüzyılın sonlarına gelindiğinde köylülerin toprak sahiplerine karşı giriştikleri mücadelenin yaygınlaştığını, kitleselleştiğini ve silahlandığını ifade etmiştir. Bu dönemde köylülerin örgütlü gücünün artması ortaçağ boyunca süren uzun bir çatışmanın sonucudur (Federici 2009: 42). Serflerin asıl amacı ortaya çıkan artık emeklerine ve ürünlerine sahip çıkmak, ekonomik ve yasal haklarını genişletmektir.

Egemen seçkinlerin toplumsal kontrollerini yitirmesinde ve sıradan halkın kazanımlarında kadınlar büyük rol oynamıştır. Merkezi ve yerel yöneticilerin kadınları bastırıp, onları kontrol altına almaya çalışmasının ardındaki neden budur. Kadınlar öncelikle doğum kontrolleri yaparak nüfusu kontrol etmişlerdir. Böylece toplumsal hiyerarşide yükselme imkânları, ücret artışları ve işçilerin ağır çalışma şartlarına karşı dirençleri de artmıştır. Buna karşın feodal beyler kiraları toplama konusundaki hâkimiyetini yitirmişlerdir. Köylü kadınları malikâne kurallarını hiçe saymış ve istediği zaman evlenmişlerdir. Nikâh dışı doğumlar arttığı ve çocukların toplumsal konumu belirsizleştiği için serf çocukları azat edilmiş ve özgür statüsü nesilden nesle geçmeye başlamıştır (Pelizzon 2009: 265-266).

Öte yandan Wallerstein ekonomik faaliyetin, küçük bölgelerde ticareti yapılan yiyecek ve el sanatından ibaret olduğunu belirtmiştir. Ancak ekonomik faaliyet yavaş yavaş gelişmektedir. Bu gelişmeyle beraber yeni alanlar üretime açılmış ve ekonomik merkezler büyümeye başlamıştır. Yeni şehirlerin kurulmasıyla birlikte nüfus da artmıştır. 14. yüzyıla gelindiğinde ise bu genişlemeler durmuş, tarım arazileri ve nüfus azalmıştır. Bu süreçten sonra Avrupa'da savaş, hastalık ve ekonomik bunalımlar yaşanmıştır (Wallerstein 2015: 47).

Perroy'a göre ise bu durum genişlemenin maksimum seviyesine gelmesinden kaynaklanmaktadır. Ona göre tarım hala ilkel şartlarda yapılmaktadır ve daha iyi tarla sürme ve gübreleme imkânları olmadığı için bu durumu düzeltmek adına yapılacak çok az şey bulunmaktadır. Tarımdaki imkânsızlıklardan dolayı önce gıda yetersizliği sonra da salgınlar ortaya çıkmıştır. Sabit para stokunda yaşanan fiyat artışları ise hiçbir şey yapmadan, yatırımları aracılığıyla geçinen kesimi bunalıma sürüklemiştir. Yaşanan bu ekonomik bozulmaya bir de Yüzyıl Savaşları eklenince Batı Avrupa artık savaş ekonomisine yönelmiştir. Böylelikle vergilere olan ihtiyaç artmıştır. Feodal vergilerin yanı sıra bir de

savaş nedeniyle eklenen vergiler üreticiler için oldukça ağır olmuştur (Wallerstein 2015: 48).

En şiddetli mücadeleler, vergilere ve yükümlülüklere karşı olmuştur. Çalışma yükümlülüğünün yanı sıra, lord iktidarının keyfiliğini gösteren ve öfkeye en çok neden olan feodal yükümlülükler, doğaya ve özgürlüğe karşı konulan vergiler olmuştur. Bu yüzden köylüler bunlara karşı kuvvetle direnmişlerdir. Kente kaçış serf mücadelesinin ana bileşenlerinden biri olarak görülmektedir. Federici (2017: 47)'ye göre efendi-serf çatışmasının en önemli sonucu, feodal ilişkiyi daha sözleşmeci bir temele oturtacak şekilde, çalışma yükümlülüğünün nakdi vergilere çevrilmesi olmuştur. Bu önemli gelişmeyle birlikte serflik pratik olarak son bulmuştur. Dolayısıyla bu durum feodal köyün parçalanmasına katkıda bulunan bir toplumsal bölünme aracı haline gelmiştir. Yaşanan bu değişim geniş topraklara sahip, canlarını satın alabilecek kadar para kazanabilen ve başka işçileri çalıştırabilen hali vakti yerinde köylülere ekonomik ve kişisel bağımsızlık yolunda bir fırsat tanımıştır. Serfler artık geçimlerini yalnızca lord için yaptıkları işlerle sınırlandırmamışlardır. Dolayısıyla lordun kiracılar üzerindeki kontrolü azalmıştır. Bu süreçte yoksul köylülerin büyük bir çoğunluğu ellerinde olan birkaç dönüm toprağı da yitirdiğinden vergilerini parayla ödeyememiş ve dolayısıyla kronik bir borcun altına girmişlerdir. Sonuç olarak 13. yüzyıla gelindiğinde nakdi vergilerin Batı Avrupa'nın tamamına yayılmasıyla birlikte, kırsal kesimdeki toplumsal bölünme daha da derinleşmiş ve köylülerin bir kısmı proleterleşme sürecine girmiştir. Nakdi vergi sistemine geçişin diğer bir olumsuz sonucu ise köylülerin üreticilerin kendilerini ne kadar sömürdüklerini anlamalarını zorlaştırmasıdır. Dolayısıyla Federici (2017: 48)'ye göre çalışma yükümlülüğü nakdi ödemelere dönüştürülür dönüştürülmez, köylüler kendileri için yaptıkları iş ile lordlar için yaptıkları işi birbirinden ayırt edememişlerdir. Diğer yandan bu sistem bağımsız hale gelmiş kiracıların başka işçileri sömürmesini kolaylaştırmıştır. Böylece bağımsız köylü mülkiyetinin gelişimi teşvik edilmiş ve sonuç olarak kendi kendini istihdam eden toprak sahipleri kapitalist kiracılara dönüşmüştür (Federici 2017: 45- 48).

Kara vebadan sonra toplumun her kesimi haklarını savunmaya başlamıştır. Batı Avrupa'da seçkin zümre, halkın kılık kıyafetindeki toplumsal yükselme hevesinden kaynaklanan gösterişten endişe duyduğu için sürekli harcamaları kısmaya yönelik kanunlar çıkarmıştır. Bu dönemde kılık kıyafetteki değişimin insanın toplumsal konumunu iyileştirebileceği düşüncesi gelişmiştir. Aslında bu durum zanaatkâr ve zengin köylü kesiminin eşlerinin soyluları taklit etmesiyle ortaya çıkmıştır (Richards 1991: 17 aktaran Pelizzon 2009: 260).

Ortaçağın sonlarına doğru, birikim kriziyle karşı karşıya kalan feodal ekonomi çökmüştür. Federici (2017: 93), bu kriz karşısında Avrupalı

hâkim sınıfın, yeni zenginlik kaynaklarına el koymak ve emri altına yeni işçiler almak amacıyla, kapitalist bir dünya düzeninin temellerini atan ve bütün bir gezegenin tarihini değiştirecek olan küresel bir saldırı başlattıklarını ifade etmiştir. Bu süreç işgal, köleleştirme, soygun, cinayet gibi şiddet hareketleri ile gerçekleştirilmiştir. Feodal tepkiyi ortaya çıkaran toplumsal süreçler ve kapitalist ilişkilerin gelişimi ancak ilkel birikim kavramıyla açıklanabilir. İlkel birikim, yalnızca sömürülebilir işçilerin ve sermayenin birikmesine değil, aynı zamanda Avrupalı köylülerin topraklarından mülksüzleştirilmesine ve özgür bağımsız işçilerin ortaya çıkışına dayanmaktadır. Ayrıca bu süreç, bedenin bir iş makinesine dönüştürülmesini, kadınların işgücünün yeniden üretimine tabi kılınmasını da gerektirmiştir. Dolayısıyla Avrupa'da ve Amerika'da cadıların yok edilmesine yönelik düşünce ve davranışın altında yatan temel yapı 'kadınların gücünün yok edilmesi' olmuştur (Federici 2017: 93-95).

Üst sınıfın alt sınıfa uyguladığı baskıların yanı sıra erkek ve kadın arasındaki cinsiyet eşitsizliğine dayalı politikalar, kadınlar üzerindeki baskıları daha da artırmıştır. Cinsiyet eşitsizliğine dayalı politikalarla soylu sınıf, proleter sınıftan olan erkekleri yanlarına çekerek proleter sınıfın mücadelesini zayıflatmaya çalışmıştır. Federici (2017: 75) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

"15. yüzyılın sonlarına gelindiğinde toplumsal ve siyasi alanın her düzeyinde bir karşı devrim baş göstermekteydi. İlkin, siyasi otoriteler genç ve isyankâr işçilerin cinselliğe özgürce ulaşmalarını sağlayan, hain cinsellik politikası izleyerek bu işçileri kendi saflarına katmaya çalıştı ve sınıf antagonizmasını proleter kadınlara karşı bir antagonizma haline getirdi." (Federici 2017: 75).

Bu durumun yanı sıra kadının sosyal prestiji de devletin öncülük ettiği bir takım politikalarla ciddi bir şekilde zayıflatılmıştır. Şöyle ki Fransa'da yetkililer, alt sınıf kadınlara tecavüzü suç olmaktan çıkartmıştır. Federici (2017: 75-76) bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

"14. yüzyılda Venedik'te bekâr bir proleter kadına tecavüz etmenin cezası, çoğu kez toplu tecavüz biçiminde gerçekleşse de, bileklere vurmanın ötesine nadiren geçiyordu. Fransa'nın pek çok kentinde toplu tecavüz yaygın bir eylem halini almıştı. Tecavüzcüler kendilerini saklamak ya da kılık değiştirmek gereği duymaksızın, ikiden on beşliye değişen gruplar halinde, geceleri kurbanın evini basıyor ya da kurbanı sokaklarda sürüklüyor, ona açıkça, bağıra çağıra tecavüz ediyorlardı. Buna ortak olanlar, genç kalfalar, ev işlerine bakan hizmetliler ve hali vakti yerinde ailelerin meteliksiz oğulları olmuştur." (Federici 2017: 75-76).

Dolayısıyla Federici (2017: 77) yoksul kadınlara devlet destekli tecavüz edilmesiyle, feodalizm karşıtı mücadelelerdeki sınıf dayanışmasının sarsıldığını da ifade etmiştir. Sonuç olarak efendileri ve hizmetkârları tarafından gözden çıkarılan proleter kadınlar, bir kez

tecavüze uğradıklarında toplumsal statüleri de azalmıştır. Federici tecavüzün yasallaştırılması ile sınıf farkı gözetilmeksizin bütün kadınları değersizleştiren yoğun bir kadın düşmanlığının yaşandığını belirtmiştir (Federici 2017: 77-79). Aslında bu durum kadınlara yapılan şiddetin göz ardı edilmesine ve şiddetin kanıksanmasına neden olmuştur. Tecavüzcülerin devlet desteğini almasının ardında yatan temel sebep ise "yalnız yaşayan kadınlara en kötü evliliğin bile ne kadar tercih edilebilir olduğunu göstermek" tir (Opitz 2005: 292).

Öte yandan rahibe olmayan kadınlar manastırlara çekilmiş ve kentlerin kıyısındaki evlerde toplu bir şekilde yaşamış ve çalışmışlardır. Bu manastırlara önce kırsal kesimden kadınlar daha sonra da dul ve hiç evlenmemiş soylu kadınlar gelmiştir. Bu manastırlardaki kadınlar hem erkeklerin hem de Kilise'nin tahakkümünden kaçmışlardır. Kadınlar bu şekilde evlilikten ve rahibe olma zorunluluğundan kendilerini korumuşlardır. Ancak Kilise ve burjuva sınıfı bu durumdan rahatsız olmuş ve kadınları evlere hapsedecek bir süreç başlatmıştır. Bu süreçte ise iki şey etkin olmuştur. Engizisyon ve aile hukuku. Aile hukukunda yapılan değişikliklerle kadınlar hukuki yönden kısıtlanmışlardır (Michel 1993: 41).

Ayrıca Kilise, toplum üzerindeki gücünü yitirmesinin nedeni olarak ruhsal ve sosyal açıdan yetenekli olan kadınları göstermiştir. Dolayısıyla, Kilise bu kadınlara karşı oldukça sert müdahalelerde bulunmuştur. Ortaçağ Kilisesi cadı avlarını Hıristiyan düşünce sistemine ve inancına karşı olanlara yönelik yaptığını ifade ederek yaptığı zulmü meşrulaştırmıştır (Kadıoğlu 2001: 43). Bu cadı avlarının temelinde ekonomik ve cinsel bağımsızlığı ile burjuva sınıfına karşı olan kadınların boyunduruk altına alınmak istenmesi yatmaktadır. Diğer bir ifadeyle feodal sistemin yavaş yavaş çözülmesiyle birlikte yükselen kapitalist üretimde güçlenen erkekler kadınları baskılamaya çalışmışlardır. Cadı olarak nitelendirilen kadınlara yapılan zulüm devletin ve Kilisenin işbirliğiyle gerçekleştirilmiştir.

5. Cadı Avları ve Kadın Emeğinin Kontrol Altına Alınması

Kadına karşı kötü yaklaşım ve her türlü kötülüğün nedeni olarak kadının görülmesi ortaçağda yaygın bir inanıştır. Bu nedenle cadılık kadınlarla özdeşleştirilmiştir. Avrupa'da ilk doktorlar bitkileri ilaç olarak kullanmış olan kadınlar olduğu için 13. yüzyılda kilise, eğitimi olmadan tedavi amaçlı bu ilaçları kullanan kadınları cadı olarak nitelendirmiş ve acı içinde ölmeleri gerektiği konusunda vaazlar vermiştir (Genç 2011a: 271). Bu kadınlara efsunculuk, kâhinlik ve şifacılık gibi özelliklerinden dolayı zulüm edilmiştir. Çünkü kadınların bu tür güçlerinin olması, otoriteye karşı bir direnişi başlatabileceklerini ve iktidarın temelini sarsabileceğini düşündürtmüştür. Alt sınıf açısından ise bu durum düzeni bozma konusunda kendilerine olan güveni sağlamlaştırmaktadır (Federici 2017:

249).

Şifacılık/ iyileştirme eski çağlardan beri kadına atfedilen ve teknik bilgiden çok düşünsel ve ruhsal bir pratik olarak görülmüştür. İnsan beden – akıl ve ruh olarak bir bütün şeklinde algılandığından tedavi yöntemleri de buna bağlı olarak sadece bedenin iyileşmesine değil ruha da odaklanmıştır. Hastalığın nedenleri ve tedavisi doğaüstü güçlerle ilişkilendirilir (Kaplan 2015: 190). Şifacı/ otacı kadın ak/ zararsız büyü temelinde, iyi niyetli tedavi pratiklerini dinsel/ kutsal bir alanın içerisinde sürdürmüştür. Cadı kimliğinin doğuşuna iyileştirici, şifalı otların tanıyıcısı, bilgesi olarak kadının bu yetisi de katkı sağlamıştır. Bitkilerin sağladığı iyileştirici gücün farkına varılmasıyla ak ve kara büyü arasındaki fark ortaya çıkmıştır. Bilge kadın bitkilerin iyileştirici gücünü ve kendi yeteneğini yararlı amaçlar için kullanırken cadı bunları insanlara zarar vermek için kullanmaktadır (Kaplan 2015: 192). Katolik kilisesi büyü yaparak gerçekleştirilen tedavileri günah saymış, bu günahı işleyenleri büyücü olarak kabul etmiştir. Sağaltıcı - bilge kadının tedavi etmeye çalıştığı kişileri kurtaramaması, doz ayarının çok önemli olması ve küçük yanlışlıklar veya dalgınlıklar sonucu ölümlerin meydana gelmesi şifacı–bilge kadının cadılıkla ve büyücülükle suçlanmasına neden olmuştur (Aydın 2001: 121). Başka bir açıdan ise Ortaçağ toplumu üç hiyerarşiyi barındırmaktadır; halk üzerinde kilisenin, kadın üzerinde erkeğin ve köylü üzerinde toprak sahibinin egemenliği. Kadın sahip olduğu potansiyel ve yetenek ile bu hiyerarşi içinde kendi alanını açabilme gücüne sahip olduğu için sistem tarafından bir tehdit olarak görülmüştür. Kilise cadı kadınların hastalıkları tedavi edemeyeceğinden değil aksine kadınların bu başarısının şeytanla yaptığı işbirliği sonucu mümkün olduğunu iddia etmektedir. Çünkü bu işbirliğinin kadının doğasına içkin bir özellik olduğu düşünülmektedir (Öztürk Türkmen 2011: 24).

Federici, cadı avının, kapitalist toplumun gelişimi ve modern proletaryanın doğuşunda en önemli olaylardan biri olduğunu ifade etmektedir. Erken Ortaçağ'da büyü, gündelik yaşamın her alanında olmasına rağmen, cadıların kitlesel olarak yargılanmasına ve idamlarına rastlanmamaktadır (Federici 2017: 236).

Pelizzon (2009: 331)'a göre cadı avları, cinsiyetler arası bir hiyerarşi kurmanın aracı olarak kullanılmıştır. Cadı avlarında yargılananların çoğunun kadın olmasına karşın bu durum sadece kadınlara özgü değildir. Çocuklar ve erkekler de bu süreçte cadı avlarına maruz kalmıştır. Pelizzon Ortaçağ'da skolastik düşünürlerin, dinsel sapkınlıklar ile kadınları ilişkilendirdiklerini ve bu yüzden de büyücülük ile uğraşanların kadın olduğunu iddia etmeye başladıklarını belirtmiştir (Pelizzon 2009: 331) Federici (2017: 243) ise cadı avlarının tarihsel sürecini, kurbanların cinsiyetini, bağlı bulundukları sınıfı ve katliamın etkilerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgular. Bu çerçevede Avrupa'daki cadı

avı kadınların kapitalist ilişkilerin yayılmasına karşı direnmelerine ve cinselliklerine, yeniden üretim üzerindeki kontrolleri ve şifacılıkları sayesinde sahip oldukları güce bir saldırı olarak düşünülmektedir. *"Cadı avı ayrıca kadın bedeninin, cinsel güçlerinin ve yeniden üretim yetilerinin devlet kontrolü altında alındığı ve ekonomik kaynaklara dönüştürüldüğü yeni bir ataerkil düzenin kuruluşunun bir aracı olmuştur."* (Federici 2017: 243).

Aydın (2001: 140), her ne kadar cadılığın gelişimiyle toplumsal ve ekonomik sorunların, salgın hastalıkların artışı arasında dolaylı olarak bir ilişki olduğunu kabul etse de o daha çok cadılık ve heretizm arasındaki ilişkiyi ön plana çıkarmıştır. Ona göre cadılık *"heretizmin boy gösterdiği her yerde, kısa bir gecikmeyle de olsa, kendiliğinden yeşermiştir. Heretik grupların boy göstermediği bölgelerde cadılık, ya hiç var olmamış ya da münferit, yöresel olaylardan öteye geçememiştir. Coğrafi ve kronolojik araştırmalar bu görüşü büyük ölçüde destekler niteliktedir."* (Aydın 2001: 140).

Heretiklik yeni bir toplum yaratma adına girişilen çaba olarak ifade edilebilir. Dini gelenekleri yeniden yorumlayan belli başlı heretik mezheplerin toplumsal bir programı olmuştur. Buna göre göre yeniden üretimleri, fikirlerinin yaygınlaştırılması ve hatta öz savunmaları gibi konularla ilgilenmişler ve iyi bir şekilde örgütlenmişlerdir. Heretikler feodalizm karşıtı olmuşlardır ve yapılan zulümlere karşı uzun yıllar mücadele etmişlerdir (Federici 2017: 52-53).

Kişi ya da grupların heretik olarak suçlanması Hıristiyanlığın erken dönemlerinde başlasa da cadılık ile olan bağı geç ortaçağa uzanmaktadır. 11. yüzyılın başlarında Avrupa'nın kimi bölgelerinde sapkın tarikatların artış göstermeye başladığına dair duyumlar alan kilise tedirgin olmuştur. Kilise tarikatların önlenemez yükselişi karşısında çeşitli çözümler düşünmeye başlamış, kitlesel insan avları ve toplu yakılmalar konuşulmaya başlanmıştır. Heretik gruplara karşı girişilen mücadelede kâfir idamları başlamış ve baskılar sonuç vermiştir. Heretik gruplar bir süreliğine yer altına çekilmiştir. Ancak 12. yüzyılın ortalarına doğru daha da güçlenmiş olarak geri dönen sapkınlara karşı kilise daha sert yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. Öte yandan heretizm nedir ve heretik kime denir sorusunun sahip olduğu muğlaklık 'bilinçli heretiklerle' sınırlı olmayan, engizatörlerin herhangi bir biçimde heretizmle ilişkilendirdiği herkesin acımasızca cezalandırılmasına sebep olmuştur. Herkesin heretik olarak kabul edilmesinin başka bir nedeni olarak kilisenin kurbanların mal varlıklarına el koyması, mal varlıklarını kilisenin hazinesine katma isteği ve mahkemelerin masraflarının buradan karşılanması gösterilebilir (Aydın 2001: 169).

Engizisyon için büyücülük şeytanın gücünün yeryüzünde icra edilmesi, kâfirliğin eylemsel biçimi olmuştur. Papa 4. Alexander engizisyonculara büyücülüğü yargılama izni tanımış ve büyücülük içinde var olduğuna inandığı heretik unsurları işaret ederek büyü ve heretizmin

birleştirildiği bir süreç başlatmıştır. Papalık fermanlarıyla birlikte heretizmle ilişkilendirilmeden önce sadece disiplin cezası alan büyücüler artık yakılmaktadır. Geçmişte heretiklere yöneltilen suçlamalarla birlikte cadılığa hayvana dönüşme, uçma gibi yeni suçlar dâhil edilmiştir. Heretik grupların davalarının sonuçlanma şekliyle cadılık davalarının ki benzerlik göstermektedir. Kilise her iki grubun mal varlıklarına da el koymuştur (Yüzgüller Arsal -Yavuz 2014: 172).

1486'da iki Katolik ilahiyatçının yazdığı Malleus Malleficarum adlı kitapta cadıların çoğunlukla kadın olduğunu, cadıların Hıristiyanlıktan çıktığını, şeytanla işbirliği yaptıklarını ve hayvanlara, insanlara, hasada zarar verdiklerini yazmıştır. Bu kitapta tanımlanan kadın, akıl zayıflığı olan ve ahlaken düşük konumda bulunduğundan dolayı cadı olarak betimlenmiştir. Bu kitabın yayımlanmasıyla beraber Kiliseler ve Engizisyon mahkemeleri güç kazanmış ve Protestan ilahiyatçıları da bu doğaüstü güçleri olanlara karşı mücadele etmeleri gerektiğini savunmuşlardır. Bu bağlamda Martin Luther, toplum tarafından cadılıkla suçlanmamak için kadınların ev kadını rolünü üstlenmelerini, doğuştan gelen zayıflıklarını ve kocalarının himayesi altına girmeyi kabul etmeleri gerektiğini vurgulamıştır (Pelizzon 2009: 333-334).

Dolayısıyla Cadı avları Katolik kilisesinin başlattığı bir süreç olsa da Protestan rahipler de bu işten geri durmamıştır. Luther cadıların şeytanla işbirliklerinden dolayı yakılmaları gerektiğini söylemiş, Calvin cadıları inkâr etmeyi İncil'i inkâr etmekle eş tutmuştur. Püritenlik aynı zamanda erkeğin otoritesini güçlendirici ve kadını eve kapatan, rolünü üreme ve ev işleriyle sınırlandıran söylemiyle kadının öteki konumunun pekişmesine katkıda bulunmuştur. Reformasyon döneminde olduğu gibi toplumsal istikrarsızlık dönemlerinin yaşandığı, otoritenin sorgulamaya açıldığı dönemler, eski sistemlerin çözülmeye başladığı dönemlerde cadı tüm olumsuzluğun yüklendiği başrol olmuştur. Cadı adeta otoriteye karşı çıkışın, isyanın simgesi haline dönüşmüştür (Berktay 2018: 74).

Hıristiyanlıkla birlikte dişi demon inancı büyücü/ cadı/ ebe gibi kimliklerde vücut bulmuştur. Erkeklerin dâhil olamadığı ve anlamlandıramadığı doğum olayı ebe- şeytan ve kadın ilişkisinin gelişmesine ve yaygınlaşmasına yol açmıştır. Kilisede önde gelenler, ürettiği yazınlarla ortaçağa kadar kadın karşıtı söylemin önderleri olmuşlardır. Kilise büyüklerinden olan Johannes'e göre *'kadınlar erkeklerin cinsel arzularını tatmin etmek için yaratılmışlardır.'* Martin Luther ise 'kadınların en büyük onurunun erkekleri doğurmuş olmak' olduğuna inanmıştır. Kadının bulunduğu mekân ve icra ettiği mesleklerde cadılıkla ilgili olarak düşünülmüştür. Cadı mutfağı, cadının şifalı ya da zehirli iksirlerin yapıldığı, vücutlarına süreceklerı kremleri hazırladıkları bir alandır. Şifacı kadın hastanın kaybedilmesiyle büyücü olarak suçlanacağı çok ince bir çizginin üzerinde yer almaktadır. Daha önce bahsedildiği

üzere ebelik de erkekler tarafından şeytanla işbirliği içinde olunan bir meslek olarak düşünülmüştür. Ortaçağ'da çok sık yaşanan çocuk ölümleri cadıların vücutlarına süreceklerı kremi yapmak için çocuk bedenine ihtiyaçları olduğu ve bu yüzden çocukları öldürdükleri şeklinde açıklama bulmuştur. Ebeler bu yüzden cadı ya da büyücü olarak suçlanmışlardır (Aydın 2002: 160).

Aslında toplumda cadı olarak nitelendirilen kişilerin çoğu üremeyle ilgili bilgilerinden dolayı ebe ya da bilge kadınlardan oluşmuştur. Federici, bu ebelerin, kadınların hamileliklerini gizleyip gizlemediklerini ya da evlilik dışı çocuk sahibi olup olmadıklarını kontrol etmek üzere polis kadına dönüştürülmüş olduklarını ifade etmiştir. 16. yüzyılın sonralarında ise artık çok az kadın ebenin çocuk doğurtmasına izin verilmiştir. Böylelikle ilerleyen süreçte erkek ebeler ortaya çıkmıştır. Kısa bir süre sonra da kadın doğum neredeyse tamamen devlet kontrolü altına alınmıştır (Federici 2017: 259-261). Bu nokta da üreme amacı taşımayan her türlü kadın cinselliği şeytani bir etkinlik olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla cadılıkla suçlanan ve yargılanan kadınlardan çoğunun yaşlı ve yoksul olmasına şaşırmamak gerekir. Çünkü bu yaşlı kadınlar kısırlığın ve hayata olan düşmanlığın simgesi olarak görülmüştür (Federici 2017: 274).

Öte yandan kadınlar, başarılı bir şekilde yaptığı doktorluk, otlardan ilaç yapma, ebelik gibi işler nedeniyle büyücülükle suçlanmışlardır. 15. yüzyıldan sonra yeni kurulan tıp okullarında eğitim görememişlerdir ancak geleneksel şekilde olan ve uygulamalı bir şekilde öğrendikleri bu mesleklerde erkeklerden daha bilgili olmuşlardır (Michel 1993: 46).

Ebelere cadı olarak zulüm edilmesi ve yakılmaları, tıbbın profesyonelleşmesi, bilimin ve modern ekonominin yükselişi ile ilgili olmuştur. Cadı avlarında işkence yapılan odalar kadın bedeninin anatomisini çözmek ve kadınların bedenlerinin ve dirençlerinin ölçüldüğü laboratuvarlar olarak kullanılmıştır. Modern tıp ve erkeklerin egemenliği, ezilen, sakatlanan, biçimsizleştirilen ve sonunda yakılan milyonlarca kadın bedeni üzerine kurulmuştur. Cadılara yönelik katliamlar Kilise ve devlet eliyle yapılmıştır. Kilise, cadıların tespitinde ve sorgulamaların yapılması konusunda görev almıştır. Devlet ise cadılara işkence yapılması ve cadıların yakılmasında yer almıştır. Mies (2012: 166)'e göre cadılara yapılan zulüm, sanıldığı gibi akıldışı Ortaçağ'ın sonucunda olmamış, yükselen modern toplumun bir sonucu olmuştur. Modern rasyonalizmin savunucularından olan Jean Bodin cadılara devlet eliyle yapılan işkence ve katliamları desteklemiştir. Ortaçağ'da yaşanan tarım krizinden sonra refahın oluşması için modern devlete mutlak egemenlik verilmesi gerektiğini ve devletin ekonomiye işçi sağlamakla görevli olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla kürtajın, çiftlerin kısırlığının ve gebeliğe yol açmayan ilişkilerin sorumlusu olarak gördüğü cadı ve ebelerle savaşılması

gerektiğini belirtmiştir. Bodin, cadı avları için danışmanlık yapmış ve cadılara işkence edilmesi ve öldürülmesi gerektiğini savunmuştur (Mies 2012: 166-168). Ortaya çıkan cadı avlarıyla ebelerin hurafeci, cadaloz gibi imgeleri vurgulanmış ve ebelerin çalışmasına müdahale edilmiştir. Ayrıca ebelere hamileliğini ya da doğumunu gizleyen kadınların tespiti görevi de verilmiştir. Dolayısıyla kadın doğum, ebelerden uzaklaştırılarak devletin denetimi altına alınmış ve böylece kadın bedeni üzerinde tahakküm kurulmuştur. Ayrıca zor doğumlarda bebeğin hayatına öncelik verilmiş ve babanın çocuğunun kaybetmesinin mağduriyeti büyük olacağı inancı hâkim olmuştur. Böylelikle hem babanın egemenliği vurgulanmış hem de devletin istediği gibi nüfus artışı sağlanmıştır (Pelizzon 2009: 298).

Federici (2017:241) cadı avlarının ortaya çıkmasında Kilise'nin yüzyıllar boyu süren kadın düşmanlığının etkisinin büyük olduğunu ileri sürmektedir. Engizisyon, seküler yetkilileri cadıları bulması için papalık bildirileri aracılığıyla kışkırtmıştır. Bu bağlamda cadı avları en yüksek seviyelerine ulaştığında davaların çoğuna seküler mahkemeler bakmış ve seküler mahkemelerde idamlar oldukça yüksek sayılara ulaşmıştır (Federici 2017: 241).

Suçlanan kadınlar çoğunlukla yaşlı, fakir, çirkin ve tuhaf olan kadınlar olmuştur. Yücel Aksan (2013:359)'ın aktarımıyla *"1590 yılında yapılan ilk büyük cadı avı sırasında kadınların oranı %90 olarak tespit edilmiş ve 1680 yılında güney Almanya'da yürütülen son mahkemede yargılanan hükümlülerin %30'u kadın bunların neredeyse % 70'inin 22 yaşından daha genç olduğu kayıtlara geçmiştir. Bu kadınlar tek bir asılsız ihbar ile tutuklanıp, suçsuz olmalarına rağmen işkence ile konuşturularak meydanlarda yakılmışlardır."* (Aksan 2013: 359).

Pelizzon (2009: 336)'a göre cadıların esas olarak yargılandığı yıllar 1550 ile 1650 yılları arasındadır. Merkezi devletler 1539 yılından itibaren güç kazanmışlardır. Ancak bu yıllardan önce de devlet düzeni yeniden kurmak için seçkin zümreden yana olmuştur. Cadı avlarının ise bu düzeni kurmak için bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. 1560 yılından sonra ise cadı yargılamalarına artık merkezi ve yerel yönetimler katılmıştır. Devlet, cadı olarak yargılanan kadınlara yönelik yasalarını sertleştirmiştir. Ayrıca mağdur davacıların yerine devlet memurları dava açmaya başlamış ve böylelikle kadınları cadı olarak ihbar eden komşuları, akrabaları sorumluluktan kurtulmuşlardır (Pelizzon 2009: 336-339).

Devletin özellikle kadınları hedef almasının sebebi köylü kadınlarının örf ve adetlere hâkim olmasıdır. Köylü kadınları halk kültürünü diğer nesillere aktardıkları için devlet nezdinde köylü kadınlar, gerçek dünya ile ruhlar dünyası arasında aracılık yapmaktadır. Öte yandan yaşlı köylü kadınlar sınırları, tarlaların tarihçesini, örfe göre kimin ne kadar kira ödemesi gerektiğini, feodal yükümlülüklerin kimin lehine iptal edildiği gibi bilgilere sahip olduğu için tehlikeli görülmüşlerdir.

Böylelikle toplumsal düzen yeniden sağlanmaya çalışıldığı için cadı avları Batı Avrupa'nın her yerinde görülmüştür. Pelizzon (2009: 342), devlet yöneticilerinin menfaatleri olduğundan dolayı sözde bir kamu düşmanına karşı toplumsal düzeni koruduklarını belirtmiştir. Avrupa'da kentli soyluların gelirleri düşmüş, arazisini kiraya verenler kazanç elde edememiştir. Bu seçkin zümre gelirlerini kontrol altına almak için serfliği tekrar kurmak istemiş ancak başarılı olamamıştır. Çünkü köylüler bu tahakküme toplu olarak direnmişlerdir. Bu direnişi kırmak için yöneticiler köylüleri yeniden Hıristiyanlaştırmaya girişmişlerdir. Böylelikle seçkin zümre dini kullanarak egemenliğini daha meşru bir zemine oturtmuştur. Devlet cadı avlarını meşru kılmak için kamu düşmanlarını bastıran kurum olduğunu vurgulamıştır. Cadı avının bir diğer nedeni ise hem köylüler arasında hem de Rönesans'ta doğa ve yeryüzü kadınla ilişkilendirilmiştir. Özellikle de besleyen ana imgesi ile bağdaştırılmıştır. Ancak bu düşünce madencilik, ormancılık, kısmen tarım gibi karlı işlerin önünde engel oluşturmuştur. Dolayısıyla 16. yüzyılla birlikte bu düşünce yapısını değiştirmek için yeni bir değer sistemi geliştirilmiştir. Bu yeni değer sistemine göre yeryüzü nesneleştirilecek, terbiye edilecek ve sınırları keşfedilecektir. Buna göre eğer doğa dişi ise onu da terbiye etmek gerekmektedir. Geliştirilen sistemde cadılar kargaşayı temsil etmektedir. Aralarında hiyerarşi yoktur. Geç Orta Çağ'da halkın inancında kadınlar, doğa ile insanlar arasında bir bağ kurmuşlardır ve doğaya bir kişilik tanımlamışlardır. Dolayısıyla halkın doğayı harap eden ve ondan kar sağlayanlara karşı bir kuvvet oluşturduğu görülmektedir. Cadı avları ile bu gücü ortadan kaldırmak için yeni bir dünya görüşü geliştirmek amaçlanmıştır. Bu dünya görüşüne göre doğa, insanoğlunun onu sömürerek faydalanacağı cansız bir nesnedir (Pelizzon 2009: 342-347).

Cadı avının arka planında ayrıca kırsal kapitalizmin yaygınlaşması görülmektedir. Suçlananların çoğu köylü kadınlar, bunları suçlayanların çoğu ise toplumun zengin ve itibar sahibi kişileridir (Federici 2017: 245). Toprak özelleşir özelleşmez kadınlar hem toprak alıcıları tarafından hem de babaları ya da eşleri tarafından sömürülmüşlerdir (Federici 2017: 298, dipnot:14). Dolayısıyla bu noktada çifte sömürüye maruz kalmışlardır.

15. ve 16. yüzyıllarda hem Kilise hem de burjuvazi kadınları aileye hapsetme ve toplumdaki konumlarını itibarsızlaştırmak için uyguladıkları yöntemler gittikçe ağırlaşmıştır. Bir yanda cadı avları devam ederken bir yandan da ataerkil aile yapısının kurulması adına hukuki yaptırımlar geliştirilmiştir. Örneğin evli bir kadının kocasının ya da yargıcın izni olmadan yaptığı hukuki işlemlerinin geçersiz olması gibi. Bu durum erkeğin aile içindeki konumunu güçlendirmesine katkı sağlamıştır (Michel 1993: 44).

1580 ile 1630 yılları arasında feodal ilişkiler yerini merkantilist kapitalizme özgü ekonomik ve siyasi kurumlara bıraktığında cadı

avlarının en yüksek seviyelere ulaştığı görülmektedir. Cadılığın ölümle cezalandırıldığı yasaların uygulamaya konmasıyla Avrupa'da, halkın cadı olduğundan şüphelendiği kadınları ihbar etmeleri istenmiştir. Cadılara yardım eden, onları saklayan kişilerin de cezalandırılacağı söylenmiştir (Federici 2017: 238).

Federici (2017: 264) cadı avının, kadınları alçaltmayı, şeytanlaştırmayı ve toplumsal güçlerini ellerinden almayı amaçladığını belirtmekle birlikte burjuva kadınlık ve eve bağlılık ideallerinin de o dönemlerde şekillendiğini ifade etmektedir (Federici 2017: 264). Ayrıca Federici (2017: 266) cadı avının farklı bir yönünü de ele almıştır şöyle ki;

"Cadı avı, şeytan ve cadı arasındaki güç ilişkisini tersine dönüştürmüştür. Artık kadın hizmetçi, köle, bedene ve ruha sahip bir dişi şeytan haline gelirken, şeytan da onun sahibi efendisi, aynı zamanda pazarlayıcısı ve kocası işlevini görmeye başlar. Şeytan cadıya kendini gösterdikten sonra ondan hizmetkârı olmasını ister, ardından efendi/köle, koca/karı ilişkisinin tipik örneği bu ritüeli takip eder." (Federici, 2017: 266).

Federici (2017: 267) bu noktada kadının nasıl şeytanlaştırıldığını açıklamaya çalışmaktadır. Aynı zamanda ortaçağda kadının şeytanla cinsel ilişkiye girdiği inancı da yaygındır. Dolayısıyla bu kadınlar toplumsal düzeni sağlamaya çalışanların (!) gözünde bütün kötülükleri yapabilecek durumda olmuşlardır. Hatta erkek cinsini yok edebilecekleri ve erkeğin üreme güçlerini elinden alabilecekleri düşünülmüştür. Böylelikle erkeklerin kadınlardan korkmasını sağlamışlardır (Federici 2017: 267).

Federici (2017: 262) nüfusu bir ulusun zenginliği olarak gören merkantilistler tarafından da cadı avlarının desteklendiğini ifade etmiştir. 16. ve 17. yüzyıllarda nüfus sayımı başlamış ve nüfus bilimi ilk devlet bilimi olarak resmileştirilmiştir. Bu bağlamda çoğalmayı ön plana çıkararak kadınların kendi bedenleri üzerindeki hâkimiyetine son vermek istenmiştir. Federici, bu noktada önemli ve bir o kadar iyi bir benzetme yapmıştır; "nasıl ki çitlemeler köylüleri ortak topraklardan mülksüzleştirdiyse, cadı avı da kadınları bedenlerinden mülksüzleştirmiştir." Dolayısıyla kadınların doğurganlık üzerinde kontrol sahibi olmak için kullandıkları yöntemleri şeytani olarak nitelendirerek, kadınlar üzerinde cinsel bir baskı kurulmuştur (Federici 2017: 262).

Federici (2017: 286)'ye göre cadı avını sona erdiren şey ise cadıların dünyasının yok edilmesi ve kapitalist sistemin gerektirdiği toplumsal disiplinin sağlanması olmuştur. Dolayısıyla cadı avının 17. yüzyılda sona ermesinin nedeni, daha aydınlanmış bir dünyanın ortaya çıkışı değil, o dönemde hâkim sınıfın otoritesini sağlamlaştırmış olmasıdır. Cadı avlarını kendi eliyle başlatan devlet, bunu bitirmek için yeni yasalar yürürlüğe koymuştur. Sonuç olarak toplumsal disiplin yeniden sağlandığında cadı

davaları da son bulmuştur (Federici 2017: 286-289).

Kadınların üzerine kurulan bu ataerki tahakkümünden faydalanan sınıf; tüccarlar, maden sanayicileri, hazır giyim kapitalistlerinden oluşan, yükselen Protestan kapitalist sınıf olmuştur. Bu sınıf, kadınların kendi cinsellikleri ve üreme kapasiteleri üzerinde sahip oldukları gücün yıkılmasını istemiştir. Çünkü onlara göre kadınlar daha çok işçi doğurmalıydı. Bu yüzden kilise, devlet ve aristokrat sınıfı, kadınların tahakküm altına alınması için birlikte çalışmışlardır (Mies 2012: 175-176).

6. Kapitalist Üretim İlişkilerinin Ortaya Çıkışı ve Kadının Toplumsal Statüsü

Kapitalist üretim, 14. ve 15. yüzyıllardan başlayarak Akdeniz ülkelerinde başlamış yavaş yavaş olsa da belirgin olarak 16. yüzyılda kendini göstermiştir. Kapitalist sistemin tarihi, tüm dünyayı kaplayan bir ticari faaliyetin gelişmesi ve piyasa oluşumuyla başlar. Sömürgeler manifaktür üretimine pazar oluşturmuş ve bu pazarı tekelci bir şekilde elde bulundurmak birikimi artırmıştır. Avrupa dışında kalan yerlerin yağmalanması, sömürge haline getirilmesi, halkların köleleştirilmesi aracılığıyla elde edilen servetler, sermayeye dönüşerek birikimi sağlamıştır (Michel 1993: 50). Yaklaşık olarak 1550'li yıllarda başlayan kadınların statüsündeki gerileme kapitalist üretim tarzının toplum üzerinde egemen olmasıyla birlikte giderek artmıştır. Bu süreçte kadınların erkeklere tabi olduğu yolundaki anlayış devlet, kent yönetimleri ve kurumları ve kiliseler tarafından etkin bir şekilde savunulmuştur. Bu düşüncelerin sonucu olarak kadınlar mirastan, yüksek gelirli ve itibarlı işlerden giderek uzaklaştırılmışlardır (Pelizzon 2009: 258). Bu dönemlerde kadınlar ekonomik olarak tümüyle kocalarına bağımlı bir şekilde yaşamaya başlamıştır. Kocalarının ya da yargıcın izni olmadan yaptıkları hukuki işlemler geçersiz sayılmıştır. Genel olarak 15. yüzyıl ortalarından sonra kadının konumu daha da kötüleşmiştir (Sevim 2005: 26).

İster üst sınıftan ister alt sınıftan kadınların mülke ve gelire zor ulaşması kentteki ticari hayatın genişlemesinden olumsuz yönde etkilenmelerine neden olmuştur. Kırsal kesimdeki bekâr ve dul kadınların toprak mülkiyetinden dışlanmaları 13. yüzyıldan itibaren kadınların zorunlu olarak kentlere göç etmeye zorlamıştır. 15. yüzyıla gelindiğinde kentli nüfusun çoğunluğu kadınlardan oluşmuştur. Kentte yaşamaya başlayan kadınlar hem yoksulluğa hem de kendilerine yapılan psikolojik, fiziksel ve cinsel istismara maruz kalmışlardır. Bunun yanı sıra Federici (2017: 49) kadınların çoğunun özgürlüklerini satın alacak maddi imkânlara sahip olmaması nedeniyle şehir yasalarının kadınları özgürleştirmek yerine daha bağımlı hale getirdiğine dikkat çekmektedir. Buna rağmen, Federici (2017: 50) şehirdeki kadınlar üzerinde erkek otoritesinin azaldığını belirtmektedir. Kentlerde kadınlar kadınlar yalnız başlarına ya da çocuklarıyla birlikte yaşamışlar ya da diğer kadınlarla bir

araya gelerek kendi topluluklarını oluşturmuşlardır (Federici 2017: 49-50).

Kadınların loncalardan ve kent yönetimdeki görevlerinden uzaklaştırılmaları çalışma hayatlarını da olumsuz etkilemiştir. 14. yüzyılda kırsal kesimde ve kentlerde kadınlar erkeklerden daha az ücret almışlardır. İzleyen yüzyıllarda kadın ve erkek arasındaki ücret farklılığı giderek açılmıştır (Michel 1993: 45).

Burjuva sınıfının güçlenmesiyle birlikte 'ev kadını' olgusu yüceltilmiş ve burjuvazi evlilik modeli gelişmiştir. Buna göre kadın aile sorunları ve ev işleriyle ilgilenmeli, kamusal alandan uzaklaşmalı ve özel alanda olmalıdır. Buna rağmen aileyi ilgilendiren bir konu hakkında erkek karar vermelidir (Michel 1993: 45). Dolayısıyla erkekler kadınlara ve çocuklara bakmakla yükümlendirilmiştir. Aile içinde de erkek egemenliği hâkim kılınmıştır. Öte yandan yaşanan bu durumlar, kadınların iş bulmasını zorlaştırmış ve iş bulsalar bile erkeklerin aldığı ücretlerin daha azını almaya mahkûm bırakmıştır. Sevim (2005: 26)'e göre burjuva sınıfı kadınları arasında ev kadınlığı popülerleşmiş ve alt sınıf kadınlarının durumu ise daha da zorlaşmıştır. Alt sınıfa ait kadınlar geçimlerini sağlamak için çalışmak zorundadırlar ve onlara göre çalışmak utanılacak bir durum değildir (Sevim 2005: 26).

Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü burjuva sınıfını ortaya çıkartmıştır. Burjuva sınıfı aileyi özel mülk haline getirdikten sonra kadınları kamusal alandan çekerek evlere hapsetmiştir. Böylelikle kadınların cinsel ve ekonomik bağımsızlıklarını yok etmişlerdir. Burjuva sınıfından nüfus teorisyeni olan Malthus, yoksul kadınların cinselliklerini bastırmaları gerektiğini ve eğer bunu yapmazlarsa hayatları boyunca kıtlıkla mücadele edecek olan çocukların doğacağını belirtmiştir. Ancak burjuva sınıfı kadınları için böyle bir baskı söz konusu dahi olmamıştır (Mies 2012: 202).

Devletin kiliseyle işbirliği yaparak aile kavramını ön plana çıkarması ile aile içi ilişkilere yasalarla karışmaya başlaması paralellik göstermiştir. Ataerki toplumuna yönelik uygulanan tutumlar bir politika aracı olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu politikalar ise dini kurumların devletin ihtiyaçlarını karşılamasına yönelik olmuştur Dolayısıyla çıkartılan bütün yasalar burjuvaların ve soyluların çıkarına yönelik olmuştur. Ancak yasalar toplumdaki köylülerden kentli zanaatkârlara kadar herkesi kapsamıştır. Burjuva ve soylu sınıfından olmayan genç kızların evlenme dışında bir şansı yoktur. Aynı zamanda çıkartılan yasalar, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkları derinleştirerek erkeklere hâkim olma gücü sağlamış ve kadınları daha da korunaksızlaştırmıştır. Örneğin yasalar, erkeklere evlenecekleri kadını seçme hakkı tanımış (Pelizzon (2009:290). Bu durum özellikle üst sınıftan erkekler için geçerlidir. Kadına kocasını seçme hakkı tanınmamıştır. Alt sınıflarda hizmetçi kızların bir nebze de olsa eşlerini seçme özgürlüğü bulunmaktadır. Ancak kadınların

boşanma girişimleri suç olarak sayılmıştır. Bu gibi benzer örnekler cinsiyet ayrımının yasallaştırılmış olduğunu göstermektedir. Uygulanan cezalar çoğunlukla kadınlara ve yoksul ailelere yönelik olmuştur (Pelizzon 2009: 287-290).

Cinsiyet ayrımının diğer bir örneği ise 16. yüzyılın başlarından itibaren sıkı bir şekilde uygulanan bekâr işsiz hizmetçi kadınların kentte ikamet etmesinin yasaklanmasıdır. Hatta kentli kızların dul anneleriyle birlikte yaşamaları bile yasaklanmıştır. Devletin anne, baba ve çocuktan oluşan aile kavramına verdiği önem artmıştır. Bu aile yapısı Protestanlıkla beraber daha da desteklenmiştir. Katolikler evliliği, bekâr hayatından daha değersiz görürken Protestanlık evliliği savunmuştur. Protestan ilahiyatçılar evlilikle ilgili risale yazmakta uzmanlaşmışlardır. Bu belgelerde kadınların, çocukların ve hizmetçilerin erkeğe itaat etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Pelizzon (2009: 282), dönemin tüm ev idaresi kitaplarında ve evlilik üzerine verilen vaazlarında erkek otoritesi ve kadının itaatkârlığının vurgulandığını belirtmiştir. Protestanlığın evlenme teşvikiyle kadınlara özel kurallar da konmuştur. Evlenip çocuk yapmaları yasalaştırılmış ve bunun yanında Tanrının kadınlara asıl olarak verdiği görevin doğurmak olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Protestan anlayışına göre kadınlar zayıf olduğu için erkekler onlara saygılı davranmalı, aynı zamanda kadınlar da kocalarının öz güvenlerini sarsmamalıdır. Kadınların kocalarından daha genç ve daha yoksul olması kocalarına tabii olmalarını pekiştirmiştir. Ayrıca ev işleri ve evlilik kadınların başlıca amacı olmalı algısı yerleşmiştir. Bu algıya göre evli bir kadın ev dışında herhangi bir işle meşgul olmamalı ve siyasi ve toplumsal konularla ilgilenmemelidir (Pelizzon 2009: 278-282).

Kadının toplumsal statüsü farklı olsa da genel olarak erkeğe bağımlı yaşamalarını pekiştirecek uygulamalar geliştirilmiştir. Toplumda erkeklerin kadınlara karşı örgütlenmesiyle yerleştirilen birçok düşünce yapısı vardır. Erkeklerin 'dünyada şiddet ve kötülükler mevcuttur ve erkeğin görevi kadını bu şiddet ve kötülüklerden korumaktır' düşüncesi, kadınların narin, saf, kendini koruyamaz algısına dem vurarak onları kendilerine bağımlı kılmıştır. Buna bağlı olarak bir baba kızını evlendirene kadar korumalı ve evlendirdikten sonra da bu 'koruma' işini kocasına devretmelidir.

Katolik ve Protestanların dayattığı ahlak anlayışı ile babanın aile içerisindeki yetkisi güçlendirilmiştir. Erdemli ve korkutucu baba figürü sürekli olarak vurgulanmıştır. Çocukların babalarına herhangi bir itaatsizliği suç haline getirilmiştir. İtaatsizliğin cezası, para cezası, sürgün, hapis ya da kamu önünde küçük düşürülme gibi uygulamalar olmuştur. Babanın yetkilerinin güçlendirilmesi ile otoriteye saygı ve itaat amaçlanmıştır (Pelizzon 2009: 295).

Kentlerde bütün seçkin sınıflar, aileyi kargaşayı önlemek için

bir araç olarak görmüş ve kent yönetimleri anne, baba, çocuktan oluşan aile imgesini anlatmak için anıtlarda bunu tasvir etmişlerdir. Pelizzon (2009: 274)'a göre aile düzenini ilk tanımlayan kent yönetimleri olmuştur. Ayrıca genç kadınlarla yaşlı erkeklerin evlenmesi de teşvik edilmiştir. Çünkü kadın erkeğin hem kızı hem de hizmetçisi olarak inşa edilmiş ve erkek böylelikle daha kolay bir şekilde tahakküm kurabilmiştir Aile hayatının otoriterleşmesiyle skolastikler kadınlığı edilgen bir konumda tutan açıklamalarda bulunmuştur. Skolastiklere göre kadınlar şehvete düşkün, akıl zayıflığı bulunan ve kötülüğü teşvik eden bir varlıktır. Kadınlar hakkındaki açıklamalar sadece skolastikler tarafından değil aynı zamanda tıp alanında, ilahiyat çevresinde ve aydınlar arasında da yapılmıştır. Hatta Juan Luis Vives'in yazdığı 'De institutione foemina christiana' kitabı, kadınlara erdemli davranış şekillerinin ve ev işlerinin öğretilmesi gerektiğini, onların okuması ancak bilgilerini göstermemeleri, dans etmemeleri, ortalıkta sesli gülmemeleri gibi düşünceleri içermiştir (Pelizzon 2009: 274-276).

18. yüzyılda evlilik hukukuna göre erkek evin reisidir. Aile ile ilgili kararları almaya yalnızca erkeğin yetkisi vardır. Ayrıca karısının geçimini sağlama görevi kocaya ait olmuştur. Kadın kocasının kendisine sağladığı imkânlarla yetinmelidir ve kocasının statüsüne leke getirmeyecek şekilde davranmalıdır. Bu düzende toplum evli olmayan ve kendi başına yaşayan kadınları kınamış ve topluma aykırı olarak görmüştür. Çünkü erkek kadına bir yuva ve güvenceli bir hayat teminatı vermiştir. Dolayısıyla kadın çalışsa bile erkek evin geçiminden sorumlu tutulmuştur. Toplumdaki bu düşünce yapısından dolayı kadın ve erkek aynı işte çalışsalar bile kadının ücreti erkeğinkinden düşük olmuştur (Kadıoğlu 2001: 57-60).

18. yüzyılda kadınların ücretleri, genellikle bir destek olarak aileye ödenmiştir Ama birçok kadın aile hayatı yaşamamaktadır. Kilise kayıtlarına göre kendi geçimini sağlamak zorunda olan ya da başkaları tarafından bakılmak durumunda kalan terk edilmiş birçok kadın ve evlenmemiş anneler vardır. Kadınlara çalışmaları karşılığında ödenen ücretin çok düşük ve kadın emeği arzının da yüksek olması özellikle Londra' da birçok kadını geçimini sağlamak için fahişeliğe yöneltmiştir (Goody 2004: 152).

Diğer yandan Rönesans'la birlikte kırsalda topraksız işgücü ve yoksul köylü sayısının artması şehirlere daha fazla göçe sebep olmuştur. Burjuvazinin gelişmesiyle birlikte ticaret, hizmetler, manifaktür ve profesyonel sektörler olan doktorluk, avukatlık gibi meslekler de gelişmiştir. Bu durum bir yandan orta sınıfın gelişmesi, aile yaşamının gittikçe artan önemine diğer yandan ise, köylü tarımının ekonomideki merkezi rolünü yitirmesiyle işgücünün büyük bir kısmının proleterleşmesine sebebiyet vermiştir (Goody 2004: 146).

Avrupa'da evde yapılan tekstil üretimi, tüccarların kırsal ailelere

örgü ve dokuma için verdiği malzemelerle yapılmıştır. Bu üretime 'putting out' diğer bir ifadeyle proto endüstri denilmektedir. Putting out hem sanayileşme hem de kırsal kesimin proleterleşme sürecinin bir parçasıdır. Goody (2004: 147) bu üretim tarzının birçok insanın yaşam biçimini değiştirdiğine ve şehirlerde su gücünü kullanan fabrikaların gelişmesiyle beraber birçok insanın şehirlere gittiğine dikkat çekmektedir (Goody 2004: 146-147).

Goody (2004: 148) bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

"Köylüler, ev üretiminin yaşandığı proto-endüstrileşme koşullarında önce işçilere, sonra da on sekizinci yüzyılın sonlarındaki tam endüstrileşme koşullarında fabrika işçilerine dönüştüler." (Goody 2004: 148).

Sanayi Devrimi'nden önce evde gerçekleştirilen üretimde dokumacının evi aynı zamanda işyeri olmuştur. Dolayısıyla evde tüm ailesi, karısı ve çocukları da bu üretime dâhil olmuştur. Bu üretim yapısı genellikle kırsal bölgelerde, kentlere yakın alanlarda konumlanmıştır. Pazarın kumaş talepleri çok yüksek olduğundan bütün işçilere iş sağlanmış ve böylelikle bu aileler kazandıkları ücretle rahat bir şekilde geçinmişlerdir. Ancak 18. yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi'yle beraber insan ve hayvan gücüne dayanan üretim tarzından makine gücüne dayanan üretime geçilmiştir. Ev ve iş arasında hızlı ve keskin bir ayrım yaşanmıştır. Bu ayrımla beraber kadın ve erkek arasında da işbölümü ortaya çıkmıştır. Erkek dışarda çalışan, para kazanan bir unsur iken kadın evişleri, çocuk ve yaşlı bakımı gibi işlerle görevlendirilmiştir. Bu işlere ek olarak kadın ailenin geçimine destek olmak için ev dışında da çalışmıştır.

Kapitalizmin gelişmesiyle beraber birçok erkek toprağı ve küçük işletmesini bırakıp fabrikalarda ücretli işçi haline gelmiştir. Bu ücretli işçilerin önceden çiftliklerde ve evdeki zanaat işlerinde çalışan eşleri kocalarına bağımlı hale gelmiştir. Erkekler patronlarına bağımlı hale geldikçe kadınlar da kocalarına bağımlı olmuşlardır. Kadınların bu bağımlılıkları, toplumsal konumlarındaki itibarı neredeyse tamamen kaybetmelerine neden olmuştur. Dolayısıyla kapitalist sistem kadınları iki seçenek arasında sıkıştırmıştır. Buna göre kadınlar ya kendilerine bakacak bir koca bulacak ve bundan sonraki hayatını ev kadını olarak geçirecekler ya da işgücünün en alt tabakasında ve düşük ücretle hayatlarını sürdüreceklerdir (Reed 1985: 83). Birinci seçenekte kadınlar daha fazla çocuk doğurarak bu sisteme daha fazla işgücü sağlamaktadır. Çocuk işgücü bu açıdan ailenin sermayesi olarak görülmektedir.

Daha fazla işgücüne ihtiyaç duyulmasıyla birlikte kadın ve çocuk işçiler piyasaya girmiş ve buna bağlı olarak erkeklerin ücretlerinde bir düşüş yaşanmıştır. Sanayi devriminin ilk zamanlarında kadın, ev kadını olarak çocuk ve yaşlı bakımı gibi işlerle ilgilenmiştir. Ancak gelişen sanayide kadın evin dışına çıkmış ve işgücü haline gelmiştir. Kadının

çalışma hayatında yer alması erkeklerin ücretlerini düşürdüğü için erkekler tarafından bir rekabet unsuru olarak görülmüştür (Urhan 2009: 85).

Kadınlara yönelik ortaya çıkan davranışlar ataerkinin topluma başarılı bir şekilde nüfuz ettiğini göstermektedir. Gelişen endüstri ve büyüyen ekonomi erkeğin elinde olmuştur. Dolayısıyla toplumun kurumlarını elinde tutan erkek, aile yapısını da kendi çıkarı doğrultusunda yönlendirmiştir. Buna göre erkek ve kadın arasında bir farklılaşma yaratılmış ve kamusal alan-özel alan ayrımı yaşanmıştır (Kadıoğlu 2001: 63).

Dolayısıyla kadının kamusal alandan dışlanması, ev içinde yapılan üretimi arttırdığı için hem kapitalistler açısından hem de erkekler açısından oldukça yararlı karşılanmıştır. Bu bağlamda kadın evlere hapsedilmiş ve ev içinde yaptığı işlerin onun sorumluluğunda olduğu algısı topluma yavaş yavaş nüfuz etmiştir. Böylelikle kadınlar görevlerinin sanki sadece ev bakımı, çocuk ve yaşlı bakımı gibi görevler olduğunu düşünmeye başlamışlardır. Bu görevleri ise ücretsiz bir şekilde yapmışlardır. Buna rağmen kadınların yaptığı işler aşağılanmış ve ötekileştirilmiştir. Bu ataerkil yapının sonucunda ise kadınlar, dış dünyadan bir kopuş yaşamışlardır.

Öte yandan yoksul kadınlar hem evde çocuk bakmış hem de ailenin geçimine yardımcı olmak için çalışmışlardır. Dolayısıyla çifte sömürüye maruz kalmışlardır. Reed (1985: 85)'e göre bu durum, bir sınıfın bir başka sınıfı, bir ulusun bir başka ulusu ya da bir ırkın bir başka ırkı ezmesine sebep olan aynı toplumsal güçten kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle kadınların aşağılanmasının ve sömürülmesinin temel kaynağı sınıflı bir toplumu inşa eden kapitalist sistemin kendisidir (Reed 1985: 85). Bu durumu ispatlar nitelikte Mies (2012: 178), Reddock'un yaptığı çalışmadan yola çıkarak medenileşmiş toplumlardaki kadın ile barbar toplumdaki kadının sömürgeleştirilmesinde benzer rollerin olduğunu ifade etmiştir. Reddock'un Karayiplerdeki köle kadınlara bakış açısı hakkındaki çalışması gösteriyor ki, egemenler köle kadınların hamile kalmasını istememektedirler. Çünkü hamile kalan kadın yüzünden kaybettikleri ürünler ve elde ettikleri zararlar yeni bir köle alımından daha fazla olmaktadır. Aslında satın almanın doğurmaktan daha ucuz olduğu anlayışı yalnızca Karayipler'de değil Protestan ve Katolik mezheplerin yaygın olduğu ülkelerde de geçerli olmuştur. Ancak 17. yüzyılın ortalarından 18. yüzyılın başına kadar küçük plantasyonlara ve birkaç köleye sahip olanlar köle nüfusunun doğal yollardan üremesine bağımlı olmuşlardır. Sonraki dönemde plantasyonların şeker üretimine geçmesiyle, 1760-1800, köle kadınların çocuk doğurması engellenmiştir. Çünkü kadınlar hem gebeyken hem de gebelik sonrasında bir kaç ay çalışamazlar ve iyi bakıma ihtiyaçları vardır. Dolayısıyla bu köle kadınlar

sahibine maddi olarak yük olurlar. Ayrıca bu kadınlar iş kaybına da yol açarlar. Bu uygulamaların sonucunda ise 19. yüzyıla kadar köle kadınların doğurganlığı aşırı düşük olmuştur. Öte yandan köle kadınlar açısından doğum yapmamak kölelik sistemine bir direnişin sembolü olmuştur. Çünkü doğurdukları çocuklar ömürleri boyunca sahibinin zenginleşmesi için çalışmak zorundadır. Dolayısıyla köle kadınlar gebe kaldığında ya düşük yapmak için uğraşmış ya da doğum gerçekleşse bile bebekleri ölüme terk etmişlerdir. Artık sömürgeci ülkeler açısında Batı Afrika köle avı için uygun bir yer olmaktan çıkmıştır. 1807 itibariyle köle kadınların üremesini teşvik eden bir takım yasalar ortaya koyulmuştur. 19. yüzyıl sömürgecilerinin ailenin ve evliliğin önemine dair yaptıkları vurgular hem kadınlar hem de erkekler açısından ilgi görmemiştir. Çünkü köle kadınlar bir erkekle yapılan evliliği, erkek tahakkümüne girecekleri bir kurum olarak görmüşlerdir. Erkekler ise birden çok eş istediği için evliliği reddetmişlerdir. Sömürgecilerin Avrupa'daki gibi bir kadın-erkek ilişkisini o bölgeye uygulatması oldukça zor olmuştur. Bir kilise tarihçisi siyahi ırkın cinsler arasındaki eşitliğe daha fazla önem verdiklerini belirtmiştir. Avrupalılar açısından ise cinsler arasındaki eşitlik bir ırkın ilkelliğini göstermektedir (Mies 2012: 178-182).

Mies (2012: 185) bu durumu şu şekilde açıklamıştır: *"Karayiplere köle olarak getirilen Afrikalı kadınların, sömürgecilerden "geri" veya daha az "medeni" oldukları için köle yapılmadığı, hatta aksine onları "barbar" yapan şeyin bizzat kölelik ve bu sömürgeciler olduğu gerçeğini, bugün Batı Afrika'daki kadınlar üzerine yapılan tarihsel araştırmalar gün ışığına çıkarmıştır."* (Mies 2012: 185).

Sömürgeci ülkeler ve sermaye sahipleri Afrika, Asya ve Latin Amerika'da sahip olmadıkları toprakları, doğal kaynakları ve işgücünü ele geçirerek yerel halkın kurmuş olduğu toplumsal yapıyı bozdular. Ayrıca aile kavramını ve ataerkilliği topluma dayattılar. Ataerkil ailede, erkek hane reisidir ve herhangi bir işte çalışmayan yasal karısıyla ve çocuklarına bakmakla yükümlüdür. Ancak bu burjuva sınıfı bir aile için geçerlidir. Yoksul olan ailelerde kadınlar da çalışma hayatına dâhil olmuşlardır (Mies 2012: 201). Aslında ücretli çalışan kadınların çoğunluğu yoksul ve muhtaçtır.

Dolayısıyla kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin yanı sıra ırklar arasındaki eşitsizlik de dikkate alındığında en alt sınıfta yer alanlar çoğunlukla siyahi kadınlar olmuştur. Beyaz ırklı erkekler yarattıkları kapitalist ataerkil toplum yapısını Afrika bölgesine yaymaya çalışmışlardır.

Yeni Dünya'nın ve Hindistan'a giden deniz yollarının keşfiyle yeni pazarlar ve ticaret merkezlerinin açılması Avrupa'nın ekonomisini değiştirmiştir. Giderek daha fazla kadın kentlerde gündelikçi olmuş ve ev içi üretime dâhil olmuştur ve daha az kadın loncalarda dokumacı olarak çalışmıştır. Kırsalda ise daha fazla kadın büyük atölyelere vermek

adına eğirme işini evinde yapmıştır. Böylelikle kırsaldaki kadınlara yeni iş olanakları fırsatı verilmiştir. Dolayısıyla kentli kadınlar bu ekonomik dönüşüm sürecinde en büyük zarara uğrayan kesim olmuştur (Opitz 2005: 288).

Federici (2017: 68) şehir hayatının, yeni bir serflik türü ortaya çıkardığını ve bu sefer kumaş tüccarlarının yönetimi altında çalışma zorunluluğunu getirdiğini ifade etmiştir. Tüccarların zorbalıklarına maruz kalan kentli işçilere dernek kurmaları, bir yerde toplanmaları, greve gitmeleri yasaklanmıştır. Federici tüccarları şu şekilde anlatmıştır:

"Bu tüccarlar kent yönetimlerinin kontrolünü elinde bulundurmanın yanı sıra kendilerine ait bir mahkemeye sahiplerdi. Kendileri ceza dokunulmazlığına sahipken, en ufak bir bela tehdidi gördüklerinde bu işçileri ihbar ediyor, tutukluyor, onlara işkence ediyor ve onları asıyorlardı." (Federici 2017: 68-69).

Kadınlar kapitalistler açısından daha az sorun teşkil etmektedir. Çünkü kadınlar daha önceden loncalardan atılmışlar ve yeni bir örgüt kurmamışlardır. Dolayısıyla kapitalistlerin vereceği herhangi bir ücret düzeyini kabul etmek zorundadırlar. Böylelikle kapitalistler için karlı bir işgücü sınıfını oluşturmuşlardır. Endüstriyel kapitalizmin gelişmesiyle kadınlar daha fazla sömürü aracı haline gelmiştir. Dolayısıyla ağır ve kötü koşullarda çalışan kadınlar sonraki nesiller için sağlıklı çocuklar da doğuramadılar. Bu proleter kadınlar burjuva sınıfı için tehdit olarak görülmüş ve bu nedenle evcilleştirilmek istenmiştir. Bu bağlamda proleter kadının daha fazla işçi doğurması için devlet, mülksüz insanların evlenmelerini yasaklayan yasayı kaldırmıştır. Böylelikle kadın, evde oturup çocuklarına bakacak ve kocasının getireceği ücrete tabi olacaktır. Ama bu sınıfın üremesini kontrol altına almak için evlilik öncesi cinsel ilişki ve evlilik içinde başka biriyle birlikte olma yasaklanmıştır. Bu yönde üretim araçlarına sahip olan kişilere, işçilerin ahlaksızlık yapmamaları için polis verilmiştir. Bu şekilde proleter kadınlar ev kadınlaştırma sürecine girmişlerdir. Sonuç olarak proleter sınıf da burjuva sınıfı gibi bir aileye sahip olabilmiştir. Öte yandan Mies (2012: 203) *"tüketimin bir aracı olarak ev işinin ve ev kadınının yaratılmasının 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında çok önemli bir strateji haline geldiğini"* ifade etmiştir. Dolayısıyla ev kadını yalnızca işgücü maliyetlerini düşürmekle kalmamış aynı zamanda kendisine evde yeni ihtiyaçlar da doğurmuştur. Örneğin temizlik ve hijyen ürünlerine yönelik talep artmıştır ve böylelikle bu alanda bir pazar oluşturulmuştur. Ayrıca ev kadını erkek işçilerin ücretlerini belirlemede de etkili olmuştur. Çünkü ev kadını elindeki maddeleri idareli kullanmaya çalışmıştır ve böylelikle kapitalistlerde işçilere geçimlik düzeyde ücretin yeteceği algısı ön plana çıkmıştır (Mies 2012: 203-206).

Kapitalizmde kadının değeri en alt düzeye inmiştir. Ev kadınları piyasa için ürün üretmedikleri ve artık değer yaratmadıkları için kapitalistler açısından merkezi bir öneme sahip değildir. Bu sisteme göre

kadınlar çocuk yetiştirme, ev işlerini yapma ve aile için tüketim maddeleri satın alma işlerini yapan kişilerdir. Üst sınıfa mensup kadınlar ev işlerini yaptırmak için uşak tutarken, yoksul kadınlar tüm yaşarnları boyunca bu işlerle ilgilenmişlerdir. Bu süreçte kadınlar ailenin geçimine yardımcı olmak için dışarda da çalışmak zorunda kaldıklarından *"çifte ezilenler"* haline gelmişlerdir (Reed 1985: 84).

Zenginleri daha da zenginleştiren süreç fakirleri daha da fakirleştirmiştir. Yoksullar sayıca artarken zenginle fakir arasındaki uçurum da derinleşmiştir. Sonuçta nüfusun büyük bir kısmı yoksullaşmış ve bu yoksulların da çoğunluğu kadın ve çocuk olmuştur (Pelizzon 2009: 327-328).

16. yüzyılda yaşanan Reformasyon sonucu Katolik inancı da sarsılmıştır. Martin Luther önderliğinde yeni bir mezhep olan Protestan Kilisesi ortaya çıkmıştır. Protestanlıkla birlikte evliliğe olumlu bakılmış, bekârlık hoş karşılanmamış ve doğurganlığın görev kabul edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca yaşanan reformasyon ile birlikte kadınların ev kadınlaştırma süreci hızlanmıştır (Berktay 1996: 142). Protestan inancına göre evlilik yetişkinler için bir yaşam biçimidir ve rahiplerin eşleri örnek alınarak yeni bir eş kavramı ortaya atılmıştır. Protestan kilisesi kadınların ev kadınlaşmasına destek olmuş ve bu süreci hızlandırmıştır (Kadıoğlu 2001: 101).

Kadınların evlere hapsedilmesi sürecinin hızlandırılması sadece burjuva sınıfı, devlet ve kilise ile olmamıştır. Aynı zamanda işçi proletaryasının da katkılarıyla hızlanmıştır. Mies (2012: 205), proleter sınıfın, mülksüz işçilerin evlenme yasağının kaldırılmasına sevindiklerini ve destek olduklarını belirtmiştir. Burjuva evliliği ve burjuva ailesi "ilerici" olarak görüldüğü için işçi sınıfının ailesinin olması ve evlilik üzerindeki yasakların kaldırılması, işçi sınıfı tarafından ilerici bir hareket olarak görülmüştür. Öte yandan vasıflı işçiler karısının çalışmayıp çocuklarına bakabilmesi için erkek işçinin aldığı ücretin aileyi geçindirebilecek düzeyde olması gerektiğini savunmuşlardır (Mies 2012: 205-206). Proleter erkeklerin kendi sınıfından olan kadınların evlere hapsedilmesiyle maddi çıkarlar sağladığı görülmüştür. Erkekler iş konusunda bir tekel gücü elde etmişler ve ailenin parasal geliri üzerinde bir hâkimiyet kurabilmişlerdir (Mies 2012: 210). Kadınların evlere hapsedilmesiyle birlikte kadınların politik güçleri ve pazarlık güçleri ellerinden alınmıştır. Bundan böyle ev kadınları özgür erkek proleterlere bağlı bir yaşam sürmek zorunda kalmıştır.

Mies (2012: 211) bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

"Evkadını ücret kazanıp aileyi geçindiren kişiye, özgür olmayan bir işçi olarak "özgür" bir proletere bağlı olduğu için, proletaryanın işgücünü satma "özgürlüğü" ev kadınının özgür olmamasına dayanır. Dolayısıyla erkeklerin

proleterleşmesinin temelinde kadınların evkadınlaştırılması yatmaktadır." (Mies 2012: 211).

Böylelikle nasıl ki burjuva sınıfı için proleter işçi sınıfı bir sömürge ise proleter işçi sınıfındaki erkekler için de eşleri kendilerinin sömürgesidir. Bu yüzden proleter işçi sınıfındaki erkek medeni bir kişi statüsüne yükseldiğini düşünerek psikolojik açıdan kendisini medeni ulusun tam bir üyesi olarak görmeye başlamıştır. Ama bu medenileşmenin sonucunda kendi sınıfına ait olan kadınlar ikinci plana itilmiş ve evkadını olmuşlardır (Mies, 2012: 211).

Michel (1993: 64) 19. yüzyılı "vahşi" kapitalizm çağı olarak tanımlamaktadır. Emperyalizm ile birlikte pazar, dünya pazarı haline gelmiştir. Rekabet artmış ve döngüsel bunalımlara sebep olmaya başlamıştır. Ancak Michel (1993)' e göre kapitalizmin varlığını sürdürebilmesi için meta üretiminden elde ettiği karı, meta dışı yaptığı üretime eklemesi gerekmektedir. Michel bu durumu aileye yapısına uyarlayarak şu şekilde açıklamıştır; "erkeğin ve çocuğun emeğinin piyasada meta olarak satılabilmesi için kadınların meta dışı üretim olarak eviçinde yeniden üretim yapması gerekmektedir. Bu aslında temel birikimdir." (Michel 1993: 64). Bu bağlamda kapitalist açısından yedek işgücünün yaratılması için aile önemli bir konumdadır ve ev içinde ücretsiz üretim yapan (kadın) birine ihtiyaç vardır.

Kapitalist toplumlarda kadın bedeni ve emeği metalaştırılmıştır. Kadınların kapitalist anlamda sömürülmesi, bedenleri üzerindeki tahakkümle eşgüdümlüdür. Sonuç olarak kadın binlerce yıldır erkek egemenliğinin kurduğu sistemde sömürülmüş ve ikincil plana atılmıştır. Ataerkil yapının perçinlediği bu durum kapitalist sistemle birleşerek kadının cinselliğini, bedenini, üreme kapasitesini denetlemiş ve emeğini sömürmüştür.

Sonuç

Kadının toplumsal konumundaki değişikliğe sebep olan temel olgular, avcı- toplayıcı üretimden tarım, hayvancılık ve kentsel zanaat üretimine geçilmesiyle birlikte meydana gelmiştir. Böylelikle ilkel toplumlardaki cinsler arası doğal iş bölümü yerini daha karmaşık bir toplumsal işbölümüne bırakmıştır. Tarımda ve hayvancılıkta yaşanan teknolojik ilerlemelerle ortaya çıkan toplumsal iş bölümü ataerkilliği de beraberinde getirmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte mızrak, saban gibi aletler ortaya çıkmış ve bu aletler erkeklerin kullanımında olmuştur. Böylelikle tarımsal faaliyetlerdeki etkinliklerini kaybeden kadınlar ekonomik olarak güçsüzleşmiştir ve erkekler bu ekonomik gücü ellerinde bulundurmuştur. Ekonomik gücün erkeklere geçmesiyle birlikte kadının toplumsal konumunda gerileme yaşanmıştır. Ev işleri, çocuk bakımı, küçük ev aletlerinin yapımı gibi işler kadınlara verilmiştir. Böylelikle kadınlar kamusal alandan özel alana çekilmiştir. Toplumsal üretim faaliyetlerinde genellikle erkeklerin yer alması ve tek eşli aile kurumunun gelişmesiyle birlikte kadınlar kocalarına ve ailelerine bakmakla görevlendirilmişlerdir.

Kadının toplumsal ve ekonomik konumu tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde, anaerkil toplumlardan ataerkil toplumlara geçilmesiyle birlikte kadın, büyük ölçüde ikincil planda yer almıştır. Siyaset, din, savaş gibi konulardan uzak tutulmuştur. Devlet ve Kilise işbirliği ile kadın ötekileştirilerek toplumdan dışlanmıştır. Ataerkil yapının gelişmesiyle birlikte kadına belli başlı görevler verilmiştir. Feodal toplumda malların üretimi ile işgücünün yeniden üretimi arasında bir ayrım olmaması nedeniyle yapılan her iş değerli olarak görülmüştür. Ancak feodal toplumda asıl ayrım aristokrat sınıf ile serf sınıfı arasında olmuştur. Bedensel çalışma kötülenmiş ve emek gerektiren işler aşağılanmıştır. Örneğin, bahçe ekimi, tarladaki hasatın toplanması, tarla ekimi gibi işler küçümsenmiş ve genellikle kadınlara yüklenmiştir. Kişinin konumunu yükselten asıl olgu 'çalışmamak' ilkesi üzerine kurulmuştur. Öte yandan serflerden alınan ağır vergiler büyük bir öfke uyandırmış ve sınıflar arasındaki mücadeleyi artırmıştır. Kentlere kaçışın başlamasıyla birlikte köyde çalışanların çoğu kentlerde proleter sınıfını oluşturmaya başlamıştır. Üretim ilişkilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte artı değer yaratılmaya başlanmıştır. Bu artı değer erkeklerin yönetiminde üretilmiş ve bölüşülmüştür. Toplumda oluşan sınıflaşmayla birlikte özel mülkiyet de gelişmiştir. Özel mülkiyetin gelişmesiyle birlikte toplumun düşünce yapısı da değişmiştir. Dolayısıyla üretim ilişkilerinin gelişmesi hem insan üzerindeki hem de mallar üzerindeki hâkimiyeti ortaya çıkarmıştır. Mızrağın ve sabanın kullanılmasıyla avlanma ve tarımın gelişmesi insanların yaşam biçimlerini de dönüştürmüştür. Bu dönemde kahramanlık gerektiren işler yüceltilmiştir. Kadınlar ev içinde kaldığı için yaptığı işler aşağılanmıştır. Dolayısıyla siyaset, askeri ve dini görevlerde erkekler ön plana çıkmıştır. Ayrıca esir edilen kölelerin çoğunluğunun

kadın olduğunu ve aslında özel mülkiyetin oluşum sürecinin köle kadınlarla başladığı da ifade edilebilir.

Özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla birlikte kadının ekonomik ve toplumsal yaşamdaki konumu gerilemekle kalmamış aynı zamanda kendisi de bir mülk haline gelmiştir. Öte yandan işler arasında yapılan ayrım ile emek gücü gerektiren işler aşağılanmıştır. Kadınların siyaset, savaş, din gibi konularda görev almalarına izin verilmemiştir. Feodalizmin farklı aşamalarında kadınlar önce feodal beylere sonra baba ya da kocaya tabi olmuşlardır. Ayrıca bu dönemlerde loncalardan dışlanmaları, yaşanan cadı avları gibi olaylar kadınların "ev kadınılaşma" sürecini başlatmıştır. Öte yandan ailede babanın rolünün kuvvetlendirilmesiyle kadınlar erkeklerin tahakkümü altına alınmıştır. Kapitalizmle birlikte feodal üretim yapısı yıkılmış olsa da ataerkil yapı kendisini korumuştur.

Feodal üretim yapısında kadınlar kentlerde genellikle hizmetçi, işportacı, alt loncaların üyesi, eğirici ve fahişe gibi işlerde düşük ücretlerle çalışmışlardır. Yaşanan doğal felaketler ve salgın hastalıklarla işgücünün azalması nedeniyle işgücü talebi artmış ve bu durum ücretleri yükseltmiştir. Bunun sonunda alt sınıfın durumu bir nebze iyileşmiş olsa da, devlet ve kilise yaşanan istikrarsızlıktan dolayı bir otorite oluşturmak istediğinden kadınların daha fazla doğum yapması için yeni uygulamalar geliştirmiştir. Bu bağlamda aile kavramı ön plana çıkartılarak daha fazla çocuk yapımı teşvik edilmiştir. Kapitalist ilişkilerin gelişmesi ile birlikte kadın bedeni hızla metalaştırılmış ve ataerki düşünce yapısı kökleşmiştir. Bu bağlamda devlet, kilise ve üst sınıfın yürüttüğü politikalar ve çıkarttığı yasalar kadınların konumunu daha da kötüleştirmiştir. Bu durumun altında yatan güdü ise kapitalist sistemin kökleşmesini ve çıkar gruplarının kazancını daha da artırmasını sağlamaktır. Bunu yaparken toplumun diğer yarısı olan kadınlar kullanılmıştır. Meta haline getirilen kadın gösteriş tüketiminin bir parçası olmuştur. Böylelikle kocasının toplumsal ve ekonomik anlamda gücünü ispat etmektedir. Alınan kıyafetlerin gösteriş tüketimine hizmet etmesi için kıyafetlerin hem pahalı hem de birden fazla giyilmemiş olması gerekmektedir. Bu noktada ise moda kavramı devreye girmektedir. Modaya uygun kıyafetlerin tercih edilmesi ve hızla değişen modaya uyum sağlanması gösteriş tüketiminin ana unsurlarından biri olmuştur.

Kapitalist ilişkilerin gelişmesiyle birlikte erkek ve kadın karşıt iki cins olarak nitelendirilmiştir. Erkekte akılcılık; kadında ise duygusallık ön plana çıkartılmıştır. Bu yüzden kadının erkeğe boyun eğmesi gerektiği yolundaki düşünce hâkim olmuştur. Çünkü ataerkil yapı kadınların kişiliklerini kibar, narin, iyi, duygusal, uysal, sevecen, alçak gönüllü, çekingen gibi kavramlarla tanımlamıştır. Bu tanımlamaya ise daha çok soylu kadınlar girmektedir. Ancak alt sınıfa ait kadınlar endüstriyel işlerde çalıştıklarından ve emek gerektiren işler yaptıklarından dolayı

kaba ve eğitimsiz olarak tanımlanma yoluna gidilmiştir.

Sonuç olarak kadının toplumda alçaltılması, ötekileştirilmesi, özel alanlara hapsedilmesi kölecilikten feodalizme, feodalizmden kapitalizme bütün toplumsal dönüşümlerde ve toplumsal yapılarda var olmuştur. Ancak kadın bu yapıyı değiştirmek için üretim araçlarını diğer bir ifadeyle üretken emeklerini, bedenlerini, bilgilerini kapitalistlerden geri almayı başarabilirse her anlamda bağımsız bir hayat sürdürebilir. Kadınlar bir taraftan sınıf sömürüsüne karşı direnirken diğer taraftan da cinsler arası eşitsizliğe ve tahakküme dayalı ilişkilere karşı mücadelelerini sürdürmelidirler.

KAYNAKÇA

- Aksan, Yücel (2013). "1450-1750 Yılları Arasında Avrupa'da Cadılık". Tarih İncelemeleri Dergisi XXVIII / 2: 355-368.
- Aydın, Haydar (2001). Ortaçağ Avrupası'nda Cadılar ve Cadı Avı. Ankara: Dost Yayınları
- Aydın, Haydar (2002). "Cadının Cinsiyeti Kadındır". Kebikeç Dergisi 13: 157-165.
- Berktay, Fatmagül (1996). Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. İstanbul: Metis Kadın Araştırmaları.
- Berktay, Fatmagül (2018). "Avrupa'da Cadılık ve Cadı Avı: Çok Katmanlı Bir Karanlık Tarihsel Olgu". Doğu Batı Düşünce Dergisi 84: 57-84.
- Bloch, Marc (1983). Feodal Toplum. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: Savaş Yayınları.
- Bock, Gisela (2004). Avrupa Tarihinde Kadınlar. Çev. Zehra Aksu Yılmazer. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Casagrande, Carla (2005). "Korunan Kadın". Çev. A. Fethi. Kadınların Tarihi: Ortaçağ'ın Sessizliği- II. Cilt. Ed: Duby, Georges; Perrot Michelle. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları: 75-105.
- Duby, Georges (1991). Şövalye, Kadın, Rahip/ Feodal Fransa'da Evlilik. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Federici, Silvia (2017). Caliban ve Cadı. Çev. Öznur Karakaş. İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Genç, Özlem (2011). "Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa'sına Etkileri". Tarih Okulu X: 123-150.
- Genç, Özlem (2011a). "Ortaçağ Avrupasında Kadın". Ortaçağda Kadın. Ed. Altan Çetin. Ankara: Lotus Yayınevi. 241-296.
- Goody, Jack (2004). Avrupa'da Aile. Çev. Serpil Arısoy. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Gümüş, Tolga (2011). "Avrupa'da Kara Ölüm ve Dönem Kronikleri". Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 20 (1): 139-164.
- Heritier, Françoise; Perrot, Michelle; Agacinski, Sylviane; Bacharan, Nicole (2014). Kadınların En Güzel Tarihi. Çev.Yonca Aşçı Dalar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları
- Kadıoğlu, Süheyla (2001). Bitmeyen Savaşım. Kadın Hareketleri Tarihi I. İstanbul: Sel Yayınları.
- Karaimamoğlu, Tolgahan (2016). "Kara Ölüm Veba Salgını ve Ortaçağ

İngilteresine Etkileri". Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi 37 (4): 591-610.

- Karapehlivan Şenel, Funda (2012). "Tarihsel ve Toplumsal Süreçte Kadın". Toplum ve Hekim 27 (4): 246-255.
- Kaplan, Melike (2015). "Geleneksel Tedavi Pratikleri ve Uygulayıcıları: Kadın Şifacılar". Milli Folklor Dergisi 108: 189-196.
- L' Hermite-Leclercq, Paulette (2005). "Feodal Düzen". Çev. A. Fethi. Kadınların Tarihi: Ortaçağ'ın Sessizliği- II. Cilt. Ed: Duby, Georges; Perrot Michelle. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları: 196-230.
- Michel, Andree (1993). Feminizm. Çev. Şirin Tekeli. İstanbul. İletişim yayınları.
- Mies, Maria (2012). Dünya Ölçeğinde Ataerki ve Birikim. Çev. Yıldız Temurtürkan. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Opitz, Claudia (2005). "Kadınların Tarihi". Çev. A. Fethi. Kadınların Tarihi: Ortaçağ'ın Sessizliği- II. Cilt. Ed: Duby, Georges; Perrot Michelle. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları: 255-300
- Özden, Kemal ve Özmat, Mustafa (2014). "Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa'da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları". İdeal Kent Sayı 12: 60-87.
- Öztürk Türkmen, Hafize (2011). "Tarihsel Olarak Kadın Şifacılık ve Tıbbın Değerleri". Lokman Hekim Dergisi 1 (2): 21-27.
- Pelizzon, M. S. (2009). Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme. Çev. Cem Somel, İhsan Ercan Sadi. İstanbul: İmge Kitapevi.
- Pirenne, Henri (2013). Ortaçağ Avrupası'nın Ekonomik ve Sosyal Tarihi. Çev. Uygur Kocabaşoğlu. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Reed, Evelyn (1985). Kadın Özgürlüğünün Sorunları. Çev. Zeynep Saraçoğlu. İstanbul: Yazın Yayıncılık.
- Sander, Oral (2003). Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e. İstanbul: İmge Kitapevi.
- Sevim, Ayşe (2005). Feminizm.İstanbul: İnsan Yayınları.
- Urhan, Betül (2009). "Görünmezlerin Görünür Olma Mücadeleleri: Çalışan Kadın Örgütlenmeleri". Çalışma ve Toplum 2: 83-110
- Wallerstein, Immanuel (2015). Modern Dünya Sistemi- I. Çev. Latif Boyacı. İstanbul: Yarın Yayınları.
- Yüzgüller Arsal, Serap vd. (2014). "The Portrait of the Spacegoat Woman as Witch". Synergies Turquie 7: 167- 178.

- Zubritski, Mitropolski, Kerov (1979). İlkel, Köleci ve Feodal Toplum. Çev. Sevim Belli. Ankara: Sol Yayınları.

Makale

FEODALİZMDEN KAPİTALİZME KADININ EMEĞİNİN DEĞİŞEN KONUMU

Songül Ceren ÖZKAN



FMSC
Forced Migration Studies Centre
www.fmstudies.org